

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА

БІГУНОВА НАТАЛЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 811.111'23'371'42(043.3)

**ПОЗИТИВНА ОЦІНКА: ВІД КОГНІТИВНОГО СУДЖЕННЯ ДО
КОМУНІКАТИВНОГО ВИСЛОВЛЮВАННЯ**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук

Одеса 2018

Дисертацією є монографія.

Роботу виконано на кафедрі лексикології та стилістики англійської мови Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант:

доктор філологічних наук, професор
Колегаєва Ірина Михайлівна,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова,
завідувач кафедри лексикології та
стилістики англійської мови.

Офіційні опоненти:

доктор філологічних наук, професор
Петлюченко Наталія Володимирівна,
Національний університет «Одеська
юридична академія», завідувач
кафедри іноземних мов № 2;

доктор філологічних наук, професор
Самохіна Вікторія Опанасівна,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, завідувач кафедри
англійської філології;

доктор філологічних наук, професор
Сєрякова Ірина Іванівна,
Київський національний лінгвістичний
університет,
професор кафедри германської і фіно-
угорської філології.

Захист відбудеться 29 березня 2018 року о 12.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.051.02 в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова за адресою: 65058, м. Одеса, Французький бульвар, 24/26, ауд. 166.

З монографією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Одеського національного університету імені І. І. Мечникова за адресою: 65082, м. Одеса, вул. Преображенська, 24.

Автореферат розіслано _____ лютого 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. П. Матузкова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Рефероване дисертаційне дослідження присвячено обґрунтуванню когнітивно-прагматичної природи та соціальних, культурних і психологічних закономірностей комунікативних виявів позитивної оцінки.

Оцінка відбивається у великому розмаїтті мовленнєво-творчої діяльності адресанта / адресата і має антропоцентричний характер, вивчення якого набуває все більшого значення в останні десятиліття (Ю.Д. Апресян, Н.Д. Арутюнова, В. Г. Гак, Є. В. Ключев, О.С. Кубрякова, Ю.С. Степанов, І.П. Сусов, З.Я. Тураєва та ін.). Оцінка, традиційно уналежнювана до категорії логіки, починає розглядатися як фактор, що формує семантику мовних одиниць і прагматику їхнього мовленнєвого використання. Оцінці відводиться статус універсальної когнітивної категорії, що просякає всі сфери людського буття і мислення.

Функціональна семантика оцінки всебічно досліджується в комплексних працях Ю.Д. Апресяна, І.В. Арнольд, Н.Д. Арутюнової, Т.В. Булигіної, О.М. Вольф, О.А. Івіна, Г.І. Приходько, А.А. Романова; О.Д. Шмельова; А. Дж. Айєра, П.Р. Вайта, Т. Гівона, Дж. Мартіна, та ін. Реалізація категорії оцінки в мовленні та її прагматична релевантність відбиті в ґрунтовних розробках А.В. Гильової, Т.В. Земської, А.В. Зубова, М.С. Ретунської, М.В. Степанової; В. Лабова та Дж. Валетські, С. Ханстона і Дж. Томпсона.

Втім наявні наукові праці залишають певні лакуни й невирішені питання в дослідженні механізму перетворення оцінного судження у висловлювання оцінки. Актуальність теми дисертації, поданої у вигляді опублікованої монографії, насамперед визначається необхідністю вивчення комунікативної реалізації оцінки як мовленнєвого акту, комунікативного ходу та комунікативної тактики реалізації інтенцій мовця в рамках певних комунікативних стратегій.

У запропонованій нами концепції категорія оцінки виявляється ключовою в процесах як когніції, так і комунікації; вона корелює з прагмасоціолінгвальними характеристиками комунікантів і визначає їхню мовленнєву поведінку, нерідко виступаючи своєрідною точкою відліку та потужною основою мовленнєвого акту.

Рамки дисертації та широке коло нерозв'язаних проблем унеможливають зосередження на оцінних висловлюваннях загалом. Тому в роботі обрано оцінку зі знаком «плюс» не лише з «оптимістичних» міркувань, а й з усвідомлення того, що рушійною силою взаємодії людини зі світом є її прагнення досягти задоволення й уникнути страждань.

У дисертаційній роботі запропоновано таксономію позитивно-оцінних мовленнєвих актів, до яких уналежнені *схвалення, похвала, комплімент і лестощі*. Ці комунікативні феномени в тій чи іншій мірі досліджуються лінгвістами, але робіт інтегративного характеру наразі немає.

Велику частину соціолінгвістичних та психолінгвістичних досліджень, особливо зарубіжних, присвячено *компліменту* (І.Алтані, П.Браун та

С.Левінсон, Н. Вольфсон, Д. Вілсон, Б. Дейвис, Д. Джонсон, Дж. Крейг, Дж. Мейнс, Н. Норрік, М. Сіфану, Д. Спербер, Дж. Тернер, Р.К. Херберт і С. Стрейт, Дж. Холмс, З. Шотленд; О.А. Агаркова, Л.Е. Безменова, А.В. Бобенко, О.В. Зверєва, Е.В. Мурашкіна, Р.В. Серебрякова). Проте, зарубіжні дослідники не диференціюють комплімент і похвалу, інтерпретуючи будь-яке висловлювання похвали як комплімент. Із цим пов'язана відсутність зарубіжних досліджень, присвячених власне мовленнєвому акту похвали.

Мовленнєвий акт (МА) *похвали* досліджувався такими вітчизняними і російськими вченими, як Л.І. Ключко, І.А. Конова, І.Г. Дьячкова. Порівняльному вивченню МА похвали й компліменту присвячено роботи С.В. Волинкіної та Р.В. Серебрякової.

Мовленнєвий акт *лестоців* є об'єктом аналізу С.В. Дорди, яка уналежнює їх до конфліктного дискурсу, а також О.С. Петеліної, яка диференціює лестощі і похвалу, маючи на увазі під останньою будь-яке позитивно-оцінне висловлювання.

Найменш дослідженим серед виокремлених актів позитивної оцінки є мовленнєвий акт *схвалення*. Вчені О.В. Ярошевич і Т.В. Кабанкова, які опікуються цим МА, не відмежовують його від інших суміжних позитивно-оцінних актів.

Порівняння трьох типів позитивно-оцінних висловлювань – похвали, компліменту і лестощів – з огляду на їхню комунікативну інтенцію міститься в дисертаційному дослідженні В.В. Леонтьєва, де вказані феномени витлумачено як емоційні концепти.

Загальний огляд наявних публікацій свідчить, що дотепер відсутні інтегровані цілісні дослідження позитивно-оцінних мовленнєвих актів: їхніх спільних і диференційних іллокутивних цілей, перлокутивного ефекту, вербального та паравербального маркування.

Отже, **актуальність** теми дослідження визначається його вбудованістю в антропоцентричну парадигму сучасного гуманітарного знання в цілому і лінгвістичних досліджень зокрема. Актуальність роботи увиразнюється нагальною необхідністю систематизації й узагальнення емпіричних даних, які свідчать про зумовленість вираження оцінки комунікативними стратегіями, певними очікуваннями і намірами комунікантів, їхніми особистісними й соціальними характеристиками. Крім того, актуальним для сучасної прагмалінгвістики є визначення іллокутивних цілей, перлокутивного ефекту оцінних мовленнєвих актів, а також аналіз оцінювальних комунікативних ходів та опис вербального і паравербального маркування оцінки в художньому літературному дискурсі та кінодискурсі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах планової наукової теми кафедри лексикології та стилістики англійської мови Одеського національного університету імені І.І. Мечникова «Дискурсивні і структурно-семіотичні дослідження картини світу англomовного соціуму» (номер державної реєстрації

0103U002684). Тема дисертації затверджена Вченою радою Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (протокол № 15 від 5 грудня 2016 року).

Оскільки процес комунікації не може бути адекватно описаний без розуміння когнітивних процесів, що відбуваються у свідомості учасників спілкування при породженні та сприйнятті мовлення, стає очевидною необхідність вивчення не лише власне лінгвальних і релевантних екстралінгвальних параметрів оцінної комунікації, а і їхніх ментальних репрезентацій. Очевидно, що ані суто комунікативний, ані суто когнітивний аналіз оцінного дискурсу окремо не надає такої можливості. Доцільним виявляється синтез комунікативної та когнітивної парадигм його наукової кваліфікації. Розв'язання проблеми комплексного вивчення оцінного дискурсу уможливилює запропонований О. С. Кубряковою у межах новітніх досліджень мови і мовлення *когнітивно-дискурсивний* підхід до аналізу оцінних комунікативних явищ, що передбачає їх різнобічне висвітлення з кута зору виконуваних ними когнітивних і комунікативних функцій.

У реферованому дослідженні оцінка розглядається з позицій таких підходів:

- психолінгвістична теорія породження мовлення (Л. С. Виготський, О.О. Леонтьєв, О. Р. Лурія; Х. Відоусон, Г. Гійом, Е. Гюлих, П. Джонсон-Леард, В. Заммунер, Т. Котчі, М. Крітчлі, Дж. Міллер, Т. Рорер, Е. Хові та ін.);
- логіко-прагматична теорія комунікації (О.В. Падучева, І.П. Сусов; П. Браун та С. Левінсон, Г. Грайс, Дж. Ліч, Т. Рорер, П. Стросон, Д. Франк);
- теорія мовленнєвих актів (Н.Д. Арутюнова, В.В. Богданов, Г.Г. Почепцов, Н.І. Формановська; К. Бах, А. Вежбицька, Д. Вундерліх, Дж. Остін, Дж. Сьорль та ін.);
- конверсаційний аналіз (М.Л. Макаров, Н.К. Кравченко, О.Г. Ісупова, О.О. Селіванова; Дж. Аткинсон, Ч. Гудвін, Г. Джефферсон, Й. Ребайн, Г. Ребок, Г.Сакс, Г. Хенне, Д. Циммерман, Е. Цуї, Е. Щеглов та ін.);
- соціолінгвістичний аналіз варіативності (Т.М. Дрідзе, І. П. Сусов, В.І. Карасик, А.П. Мартинюк; Дж. Гамперц, Е. Кінан, У. Лабов, Р.К. Херберт, Дж. Холмс, Б. Шиффелін та ін.);
- інтерактивна соціолінгвістика (М.Р. Битянова, В.І. Беліков, Н.А. Коміна, Л.П. Крисін, Н.Б. Мечковська; Дж. Гамперц, Е. Гоффман, А. Стенстром та ін.);
- когнітивні та психолінгвістичні моделі обробки та розуміння дискурсу (А.М. Баранов, Л. Р. Безугла, І.А. Бехта, В.Г. Борботько, І.М. Колегаєва, В.В. Красних, О.С. Кубрякова, С.І. Потапенко, Л.В. Цурикова, Т. А. ван Дейк, В. Кінч та ін.);
- невербальна семіотика (В.В. Богданов, А.В. Дементьєв, Г.Ю. Крейдлін, І.І. Серякова, Л.В. Солощук, Ю.О. Сорокін, Є.Ф. Тарасов; А. Дітман, А. Кендон, А. Піз та ін.).

Об'єктом нашого дослідження виступає когнітивно-комунікативний феномен формування й експлікації позитивної оцінки в зображеному персонажному дискурсі.

Предмет вивчення – позитивно-оцінні мовленнєві акти **схвалення, похвали, компліменту і лестощів**, зафіксовані в англomовному спілкуванні персонажів літературного та кінематографічного дискурсу.

Матеріал аналізу складають дві вибірки: 2314 контекстів вираження позитивної оцінки в англomовному *літературному* художньому дискурсі, виокремлених методом суцільної вибірки з англomовних художніх творів (100 джерел загальним обсягом 29877 сторінок), та 315 фрагментів вираження позитивної оцінки в англomовному *кінодискурсі*, виокремлених із 26 англomовних кінофільмів і телевізійних серіалів). Кожна вибірка містить певну кількість мовленнєвих актів позитивної оцінки. Художній дискурс обрано з огляду на наявність у його структурі внутрішнього мовлення персонажів-адресантів оцінки та авторського коментаря, які уможливають аналіз інтенцій, іллокутивних цілей комунікантів та надають змогу виявити перлокутивний ефект висловлювань позитивної оцінки, ступінь щирості тощо. Залучення кінодискурсу прислужилося в дослідженні невербальної поведінки адресантів оцінки, а також інтонаційних засобів, використовуваних ними в процесах інтерактивної взаємодії.

В літературному дискурсі найбільший масив утворено висловлюваннями схвалення – 935 мовленнєвих епізодів (40.4% всіх контекстів), дещо менше висловлювань похвали – 726 мовленнєвих епізодів (31.4% всіх контекстів); ще менше висловлювань компліменту – 577 мовленнєвих епізодів (24.9% всіх контекстів) і мінімальну кількість мовленнєвих епізодів утворюють лестощі – 76 епізодів (3.3% всіх контекстів).

Вибірка, отримана в результаті аналізу кінодискурсу, почасти відрізняється розподілом за типами оцінки: 98 епізодів схвалення (31.1% всіх контекстів), 90 епізодів похвали (28.6% всіх контекстів), 103 епізоди компліменту (32.7% всіх контекстів) та 24 епізоди лестощів (7.6% всіх контекстів).

Метою роботи є встановлення когнітивно-прагматичної природи оцінювання, а також виокремлення соціальних, культурних і психологічних факторів та закономірностей комунікативних виявів позитивної оцінки.

З поставленої мети випливають такі **завдання**:

- визначити зміст семантичної категорії оцінки в дослідницьких парадигмах когнітивної лінгвістики, прагмалінгвістики, теорії комунікації та конверсаційного аналізу;
- змоделювати когнітивно-дискурсивний процес перетворення оцінного судження у висловлювання позитивної оцінки в художньому дискурсі;
- створити власну таксономію мовленнєвих актів позитивної оцінки; встановити їхні іллокутивні цілі та перлокутивні ефекти;

- з'ясувати прагматичну спрямованість МА позитивної оцінки за критерієм щирості й з урахуванням статусних і гендерних особливостей комунікантів;
- проаналізувати функціонування МА схвалення, похвали, компліменту і лестощів як комунікативних ходів у різних типах мовленнєвих обмінів та як тактик реалізації певних комунікативних стратегій;
- описати комбінування мовленнєвих актів позитивної оцінки з іншими мовленнєвими актами в зображеному діалогічному дискурсі;
- виокремити і деталізувати вербальні та паравербальні особливості позитивно-оцінювальних висловлень в англомовному персонажному мовленні, зображеному у літературному та кіно- дискурсах;
- виявити і кваліфікувати паравербальні (кінетичні й фонологічні) характеристики щирих / нещирих позитивно-оцінних висловлювань у кінематографічному дискурсі.

Основна **гіпотеза** дослідження полягає в тому, що адекватне пізнання семантичної категорії оцінки можливе при її аналізі у двох системах координат: на перетині когніції й комунікації. В художньому дискурсі оцінна діяльність персонажів реалізується мовленнєвими актами, комунікативними ходами і тактиками вираження певних комунікативних стратегій. Кожен із виокремлених позитивно-оцінних мовленнєвих актів виражається за допомогою системи певних вербальних і паравербальних засобів, націлених на реалізацію певних ілюкутивних цілей, та розрахований на певний перлюкутивний ефект, якого очікує суб'єкт оцінки (мовець) від співрозмовника (найчастіше об'єкта оцінки).

Методологічною основою дослідження слугують доведені в науці:

- принцип *антропоцентризму*, спрямований на дослідження мови в тісному зв'язку з людиною, її свідомістю, мисленням (Н.І. Андрейчук, Ю.Д. Апресян, Н.Д. Арутюнова, М.М. Бахтін, В.Г. Гак, Ю.М. Караулов, Е.В. Ключев, Г.В. Колшанський, О.С. Кубрякова, О.О. Потебня, В.О. Самохіна, Ю.С. Степанов, І.П. Сусов, З.Я. Тураєва);
- *когнітивно-дискурсивний* (Л. Р. Безугла, О. Л. Бессонова, І. А. Бехта, О. В. Бондаренко, І. М. Колегаєва, О. С. Кубрякова, М.М. Полюжин, С. І. Потапенко, О.О. Селіванова, Л.В. Цурикова, І.С. Шевченко; Ф. Джонсон-Леард, Р. Ленекер, Дж. Лакоф) та *комунікативний* (Н.Д. Арутюнова, Ф.С. Бацевич, В.В. Дементьев, В.А. Кухаренко, О.В. Падучева, Г. Г. Почепцов, І. П. Сусов, О.І. Стеріополо; Т. ван Дейк, К. Еймер, Е. Мішлер, Р.О. Якобсон) підходи, які уможливають розкриття зв'язку між оцінним умовиводом індивіда і мовленнєвим оцінним висловлюванням;
- *прагматичний* підхід (В.В. Богданов, В.З. Дем'янов, Т.Ю. Ковалевська, В.В. Красних, О.М. Леонтьєв, О.О. Леонтьєв, Н. В. Петлюченко, О.О. Романов, І. С. Шевченко; Д. Батт, Д. Блейкмор, А. Вежбицька, Г.П. Грайс, Дж. Ліч, Дж. Сьорль, Дж. Томас, Н. Хомський, Д. Френк), що дає змогу розглянути оцінку як діяльність,

реалізовану в мисленні і в різних формах спілкування, де вона визначається комунікативною ситуацією та комунікативними стратегіями. Прагматичний підхід сприяє об'єктивному опису ритуалів оцінної комунікативної поведінки суб'єктів у художньому та кінематографічному дискурсі.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використано загальнонаукові та спеціальні лінгвістичні дослідницькі методи. Серед *загальнонаукових* методів у роботі використано *метод синтезу й аналізу* – для цілісного дослідження художнього дискурсу з використанням системного підходу в розгляді окремих комунікативних конструкцій із кута зору їхньої участі в реалізації оцінки; *метод спостереження* уможливив виявлення характерних ознак досліджуваних одиниць; *описовий метод* – для планомірної інвентаризації та виявлення інваріантних і варіативних ознак аналізованого фактичного матеріалу; *кількісний метод* застосовано для математичної інтерпретації даних, отриманих унаслідок аудиторського й акустичного аналізу висловлювань позитивної оцінки. У межах *спеціальних* мовознавчих методів застосовано *контекстуально-інтерпретаційний* аналіз – для виявлення експлікованих та імплікованих інтенцій комунікантів, їхніх пресупозицій, фонових знань, конвенцій і стереотипів як компонентів висловлювання в кожному контексті вибірки; *компонентний аналіз* – для вивчення реалізації певного оцінного значення вербальними засобами; елементи *дискурс-аналізу* залучено для з'ясування значеннєвого навантаження паравербальних компонентів в англomовному художньому дискурсі; *аудиторський аналіз* дав змогу ідентифікувати й інтерпретувати зібрані фонологічні дані; *метод інтонування* посприяв графічному відображенню інтонації висловлювань позитивної оцінки; *інструментально-фонетичний* метод прислужився в дослідженні параметрів частоти, інтенсивності та тривалості висловлювань позитивної оцінки.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі **вперше**:

- застосовано підхід до оцінки як до когнітивно-дискурсивного феномену;
- виявлено й системно описано прагматичні особливості породження та перетворення оцінного судження в оцінне висловлювання, зумовлені соціальними, етнокультурними і психологічними факторами;
- описано функціонування оцінних висловлювань як комунікативних тактик реалізації певних комунікативних стратегій;
- з когнітивно-прагматичних позицій досліджено оцінний потенціал паравербальних засобів комунікації;
- здійснено аналіз когнітивних процесів, експлікованих у зображеному внутрішньому мовленні персонажів літературного твору; встановлено варіанти породження, перетворення, редукування / інтенсифікації оцінки при її реалізації в тій чи іншій комунікативній ситуації;
- виокремлено паравербальні засоби передачі оцінки, що збагачує новими даними теорію оцінки, прагмалінгвістику та паралінгвістику.

Теоретичне значення роботи зумовлено тим, що її результати доповнюють такі дисципліни і напрями сучасного мовознавства, як теорія оцінки, паралінгвістика, теорія мовленнєвих актів, дискурсологія, психолінгвістика. Здійснена в роботі прагмалінгвістична таксономія позитивно-оцінних мовленнєвих актів збагачує і вдосконалює теоретичні засади прагмалінгвістики. Розробка мисленнєво-мовленнєвої моделі породження позитивно-оцінного висловлювання є внеском у когнітивну лінгвістику. З огляду на зазначене констатуємо започаткування нового лінгвістичного *напрямку, а саме когнітивно-комунікативної аксіології зображеного дискурсу*, яка має на меті ґрунтовне вивчення когнітивних процесів, що відбуваються у свідомості учасників спілкування при породженні та сприйнятті оцінного мовлення, на підставі вивчення зображеного автором художнього твору внутрішнього мовлення комунікантів та їхньої невербальної поведінки.

Практична цінність дослідження визначається можливістю використання його положень і висновків у курсах лекцій зі стилістики, лексикології, фоностилістики, теоретичної фонетики, а також на семінарах, присвячених проблемам конверсаційного аналізу, теорії комунікації. Результати аналізу оцінного потенціалу вербальних та паравербальних засобів напевно послужать матеріалом для створення навчальних посібників і розробки спецкурсів «Таксономія мовленнєвих актів позитивної оцінки в зображеній комунікації», «Конверсаційний аналіз позитивно-оцінних висловлювань у художньому дискурсі», «Паравербальні компоненти оцінної комунікації». Результати роботи стануть у пригоді в науково-дослідній роботі студентів, магістрантів та аспірантів.

Зміст дисертації, поданої у вигляді опублікованої монографії, відображено в **основних положеннях**, які виносяться на захист:

1. Оцінка як **когнітивне судження** при бажанні суб'єкта оцінювання може експлікуватись у висловлюванні. **Оцінне висловлювання** може збігатись або не збігатися з оцінкою, сформульованою у свідомості, за знаком плюс/мінус, а також за інтенсивністю. Первинною може бути не власне **оцінка**, сформована у свідомості, а усвідомлювана суб'єктом **потреба оцінного висловлювання**.
2. Існує опозиція **«безоцінність» – «оцінність»**. Якщо об'єкт потрапляє у сферу інтересів індивіда, неодмінно формулюється оцінка: **позитивна, негативна, змішана**. Оцінка не може бути **нейтральною**. Якщо суб'єкт оцінки заявляє про свою байдужість до певного об'єкта, це свідчить про його латентну негативну оцінку.
3. Позитивна оцінка комунікативно виявляється у висловлюваннях **схвалення, похвали, компліменту та лестощів як мовленнєвих актах**, як **комунікативних ходах** ініціувальної, реагувальної та післяслівної спрямованості, як **комунікативних тактиках** реалізації певних **комунікативних стратегій**.
4. В художньому дискурсі позитивно-оцінні акти, зображені в

персонажній комунікації, переважно входять до структури двоскладних і трискладних **мовленнєвих обмінів**, проте в них можуть «втручатися» **вставні** або **побічні епізоди**, і в такому разі виникають **трансакції**. МА компліменту, лестощів і похвали тяжіють до **ініціальної** позиції в діалогічному спілкуванні, а МА схвалення частіше формулюється як **реагувальний** комунікативний хід.

5. **Глобальними стратегіями**, які об'єднують мовленнєву поведінку адресантів усіх МА позитивної оцінки, вважаємо стратегії вираження **позитивної оцінки** та **впливу на емоційний стан співрозмовника**. Крім цих глобальних стратегій, МА позитивної оцінки в тій чи іншій мірі реалізують стратегії як **позитивної**, так і **негативної ввічливості** та стратегія **маніпулювання** поведінкою адресата.
6. Оцінка есплікується не лише мовними (лексичними, граматичними, стилістичними) засобами, а й **паравербальними** (кінетичними й фонологічними), серед яких виокремлюємо як спільні для всіх висловлювань позитивної оцінки, так і диференційні для схвалення, похвали, компліменту і лестощів.
7. Паравербальні засоби служать маркерами **щирих / нещирих / брехливих / іронічних / ритуальних** висловлювань позитивної оцінки.
8. Вербальні та паравербальні характеристики МА **похвали** розрізняються у висловлюваннях, спрямованих на **співрозмовника**, й у висловлюваннях, спрямованих на **третю особу**, що дає підстави казати про різний прагматичний статус цих видів похвали.

Особистий внесок здобувача. Всі результати дослідження щодо теоретичного обґрунтування нового лінгвістичного напрямку когнітивно-комунікативної аксіології зображеного дискурсу, інтерпретації закономірностей комунікативних виявів позитивної оцінки отримано здобувачем одноосібно.

Апробація результатів дослідження. Основні результати і висновки дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри лексикології і стилістики англійської мови та кафедри теоретичної та прикладної фонетики англійської мови ОНУ імені І.І. Мечникова, на 14 наукових конференціях різного статусу: на VII міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми менталінгвістики» (Черкаси, 2011), на міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Сучасна філологія: теорія і практика» (Одеса, 2012), на міжнародній науково-практичній конференції «Філологія XXI століття: теорія, практика, перспективи» (Одеса, 2012 і 2013), на I Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасна філологія та методика викладання іноземних мов у міжнародному просторі мови та культури» (Черкаси, 2012), на XI міжнародній науковій конференції «Семантика мови і тексту» (Івано-Франковськ, 2012), на VII міжнародній науково-практичній конференції з питань методики викладання іноземної мови пам'яті проф. В.Л. Скалкіна (Одеса, 2013), на міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми, перспективи, интеграция» (Москва,

Росія, 2013), на XXII міжнародній науково-практичній конференції «Филология, искусствоведение и культурология: тенденции развития» (Новосибірськ, Росія, 2013), на міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної мови та літератури» (Одеса, 2014), на міжнародній конференції «Методологія сучасної науки» (Харків, 2015), на XI міжнародній науково-практичній конференції «Наука в сучасному світі» (Київ, 2016), на міжнародній науково-практичній конференції «Рівень ефективності та необхідність впливу філологічних наук на розвиток мови та літератури» (Львів, 2016), на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні дослідження філологічних наук: проблеми та рішення» (Запоріжжя, 2017), а також на звітних конференціях професорсько-викладацького складу ОНУ імені І.І. Мечникова.

Публікації. Основні положення та результати роботи відбито в монографії «Позитивна оцінка: від когнітивного судження до комунікативного висловлювання» (25 др. арк.) та в **58** одноосібних роботах, із яких **28** надруковано у фахових наукових збірниках України, **9** – в іноземних періодичних наукових виданнях (Німеччина, Росія, Білорусія) та **13** – у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура й обсяг роботи. Дисертація, подана у вигляді опублікованої монографії, складається з переліку умовних скорочень, вступу, п'ятих розділів із висновками, загальних висновків, списку використаних джерел (700 найменувань, із них – 197 іноземними мовами), списку джерел ілюстративного матеріалу (126 найменувань, із них 100 художніх творів, 26 художніх фільмів та 3 художніх серіали). Дисертаційна праця містить 27 таблиць та 9 рисунків. Повний обсяг дисертації – 580 сторінок, обсяг основного тексту становить 513 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної проблематики, визначено мету і завдання роботи, її теоретичне та практичне значення, розкрито новизну отриманих результатів, схарактеризовано об'єкт, предмет, матеріал і методи дослідження.

У **першому розділі «Оцінне судження vs оцінне висловлювання в зображеній комунікації»** визначено зміст семантичної категорії *оцінки* в дослідницьких парадигмах когнітивної та прагмалінгвістики (Т. І. Вендіна, О.А. Івін, С. Ю. Ільїна, Г. В. Колшанський, Н. І. Формановська; Дж. Андерсон, Дж. Брунер, У. Едвардс, Р. Лазарус, Г. Саймон, Р. Солсо), теорії комунікації (Н. Д. Арутюнова, О. М. Вольф, Л. В. Єлфімова, Н. А. Лук'янова, Г. І. Приходько, В.Н. Телія, В. М. Цолер; П. Вайт, Дж. Мартін, Дж. Томпсон, С. Ханстон); змодельовано когнітивно-дискурсивний процес перетворення оцінного *судження* у *висловлювання* позитивної оцінки в англomовному художньому літературному дискурсі.

Вже не потребує доведення той факт, що будь-яке висловлювання співвіднесено з набором можливих *екстралінгвальних умов*, ситуацій для свого здійснення. Висловлювання неодмінно занурене в *макро- і мікроконтекст* та визначається *картиною світу*, що формується протягом усього життя індивідуума. Необхідними передумовами формування контексту вважають ситуацію спілкування, досвід і знання його учасників, їхні наміри один щодо одного, їхні статусно-рольові характеристики, предмет спілкування, психічні та фізичні стани, певні культурні й соціальні фактори, що впливають на реалізацію змісту висловлювання. Всі ці фактори так чи інакше відбиваються у формуванні оцінного ставлення мовця до оточуючої дійсності і до свого співрозмовника. При чому варто зауважити, що оцінка характеризується **вибірковістю**: вона виокремлює та фіксує те, що важливо з кута зору того чи іншого суб'єкта оцінки. Сам факт оцінювання свідчить про те, що об'єкт оцінки потрапив у *ціннісне поле* певного суб'єкта. Той самий об'єкт може «залишити байдужим» одного суб'єкта і зробити «небайдужим» – іншого. З нескінченного числа навколишніх явищ оцінюються ті, що **значимі** для суб'єкта на даний момент, становлять найбільший інтерес, емоційно забарвлені.

В дисертаційному дослідженні запропоновано опозицію **«безоцінність» – «оцінність»**. У випадку «безоцінності» певний об'єкт знаходиться поза сферою інтересів суб'єкта і тому не оцінюється жодним чином. Коли певний об'єкт потрапляє у сферу інтересів індивіда, оцінне судження формується *об'язково*. Воно може бути *позитивним, негативним або змішаним*. Воно може залишитися латентним, а може вербалізуватись оцінним висловлюванням. У роботі доведено, що оцінне висловлювання не може бути нейтральним: якщо суб'єкт оцінки заявляє про свою байдужість до певного об'єкта, це свідчить про його латентну негативну оцінку.

Таким чином висновуємо наступні особливості оцінної шкали. Встановлено, що *норма* в шкалі інтенсивності збігається не із серединою шкали, а з її *позитивним полюсом*, тим самим шкала оцінок функціонує в мові як асиметрична. «Добре» позначає як відповідність нормі, так і підвищення якості оцінюваної ознаки, водночас «погано» позначає відхилення від норми у бік «зниження» якості оцінюваної ознаки. *Шкала оцінок* передбачає в межах її діапазону рух ефективності: від інтенсифікації до деінтенсифікації ознак як суб'єктивного характеру, так і дескриптивного.

В дослідженні доведено, що хронологічно первинною може бути не оцінка, сформована у свідомості мовця, а **усвідомлювана потреба оцінного висловлювання**. Оцінка, насамперед позитивна, часто дає змогу адресантові відхилитися від небажаної теми, пом'якшити відмову, тобто служить тактикою реалізації певних комунікативних стратегій. У подібних комунікативних ситуаціях, на нашу думку, також первинною є усвідомлювана суб'єктом **потреба** оцінного висловлювання в конкретній ситуації.

У реальній комунікації не будь-яке оцінне судження, сформоване індивідом, експлікується у висловлювання. Більше того, якщо людина вважає за потрібне висловити оцінку певного об'єкта вголос, зовсім не завжди сформульоване оцінне висловлювання буде збігатися з початковим оцінним судженням як за інтенсивністю, так і за знаком «плюс – мінус». У дослідженні запропоновано такі **варіанти співвідношення «оцінного судження» й «оцінного висловлювання»**:

- 1) оцінне судження = оцінне висловлювання (за знаком «+ / –» і за інтенсивністю),
- 2) оцінне судження $\neq$ оцінне висловлювання (за знаком «+ / –»): (судження наділене знаком «–», а висловлювання – знаком «+» або навпаки),
- 3) оцінне судження $\neq$ оцінне висловлювання (за ступенем інтенсивності): (судження являє собою раціональну позитивну оцінку, а вголос висловлюється перебільшена емоційна оцінка),
- 4) оцінне судження $\rightarrow$ відсутність оцінного висловлювання,
- 5) відсутність оцінного судження $\rightarrow$ оцінне висловлювання як ритуальна дія.

Позитивна оцінка не отримає вербального чи паравербального втілення, якщо суб'єкт оцінки відчуває заздрість чи злість або керується певними прагматичними настановами.

В живій комунікації шлях від мисленнєвого оцінного умовиводу до його комунікативного вияву вивчити практично неможливо, проте в художньому *літературному* дискурсі думки й почуття персонажів-суб'єктів оцінки *зображені* автором та відбивають безліч комунікативних ситуацій, де оцінка (як і в житті) може бути щирою / нещирою, раціональною / перебільшеною / невисловленою / вимушеною.

Спостереження над власною вибіркою дають підстави стверджувати, що в художньому літературному дискурсі суб'єкт оцінного судження може *приховати* своє оцінне судження і не висловлювати його своєму співрозмовникові, він може висловити оцінне судження в *спотвореному, прикрашеному* виді, проте читач отримує інформацію про істинний стан справ з *авторського коментаря*, а також із *зображеного внутрішнього мовлення* суб'єкта оцінки. Причини, за якими оцінне судження персонажа не відповідає його ж оцінному висловлюванню, ті ж самі, що і в реальній комунікації: правила ввічливості, бажання «зберегти власне обличчя», маніпулювання адресатом. Ці причини стримують персонажа від висловлення негативної оцінки: він може промовчати чи висловити її в применшеному вигляді, а іноді – висловити протилежне судження – позитивно-оцінне. Позитивна оцінка може перебільшуватись, особливо якщо персонаж залучений у ритуальне спілкування.

В другому розділі **«Таксономія мовленнєвих актів позитивної оцінки в англomовному художньому дискурсі»** запропоновано власну таксономію мовленнєвих актів позитивної оцінки, диференційовано

іллокутивні цілі й перлокутивний ефект таких актів, описано прагматичну спрямованість актів позитивної оцінки за критерієм щирості та з урахуванням статусних і гендерних характеристик комунікантів.

Мовленнєві акти *схвалення, похвали, компліменту та лестощів* вважаємо **іллокутивно синкретичними** актами, оскільки в них одночасно реалізуються дві або більше іллокуції, серед яких слід розрізняти першорядні та другорядні. Встановлено, що мовленнєві акти схвалення, похвали, компліменту та лестощів відбуваються щонайперше з метою *вираження позитивної оцінки*. Оскільки ж оцінка є декларацією мовця про його судження щодо людей, об'єктів, подій, станів справ, то іллокутивна мета оцінного висловлювання полягає в тому, аби схилити адресата погодитись із судженням мовця.

Іншою спільною метою позитивно-оцінних актів, пов'язаною з їхньою експресивною природою, вважаємо прагнення *здійснити позитивний вплив на емоції адресата*, створити сприятливу атмосферу спілкування, а у випадку, коли адресат і об'єкт позитивної оцінки збігаються, – спонукати його в подальшому до схожих станів або дій, тобто до тих, які послуговували приводом для позитивної оцінки.

Висловлювання позитивної оцінки є виявом увічливості, люб'язності, вони часом мають ритуальний характер, де їхня іллокутивна мета полягає також у вираженні *мовленнєвого етикету*. За їхньою допомогою реалізуються стратегії як позитивної ввічливості, що передбачає вияв уваги до співрозмовника, так і стратегії негативної ввічливості, що зокрема вимагає «формулювати висловлювання у пом'якшувальній модальній упаковці» [Brown P., Levinson S.].

Порівняльний аналіз іллокутивних цілей синкретичних позитивно-оцінних актів у зображеній комунікації дає змогу дійти висновку про те, що основними **іллокутивними цілями МА схвалення** є:

- 1) намір виразити свій емоційний стан через визнання рис об'єкта оцінки позитивними;
- 2) прагнення встановити контакт із співрозмовником, вплинути на його емоційний стан;
- 3) намір пом'якшити відмову або критику і в такий спосіб захистити «обличчя» співрозмовника;
- 4) прагнення змінити небажану для співрозмовника тему розмови, захистивши таким чином власне «обличчя».

Основними **іллокутивними цілями МА похвали** вважаємо такі:

- 1) намір виразити свій емоційний стан за допомогою визнання дій і рис характеру об'єкта похвали (адресата чи третьої особи) позитивними;
- 2) намір заспокоїти та підбадьорити адресата-об'єкта оцінки и тим самим зберегти його «обличчя»;
- 3) намір захистити третього персонажа-об'єкта похвали від негативних оцінних висловлювань із боку співрозмовника.

До основних **іллокутивних цілей МА компліменту** уналежнюємо:

- 1) намір виявити приємність, люб'язність адресату або заохотити його, що зумовлено міркуваннями ввічливості чи бажанням підтримати згоду в стосунках із ним;
- 2) намір виявити свій емоційний стан за допомогою визнання характеристик об'єкта оцінки (співрозмовника або близьких йому людей) як позитивних;
- 3) намір висловити подяку адресатові за певні дії з його боку;
- 4) намір заспокоїти і підбадьорити адресата-об'єкта оцінки, зберегти його «обличчя».

Основними *іллокутивними цілями МА лестощів*, адресант якого відчуває статусно-рольову залежність від адресата, вважаємо такі:

- 1) *псевдоцирий* намір принести адресату задоволення, поліпшити його емоційний стан за допомогою визнання властивостей і дій об'єкта лестощів (адресата чи близької йому особи) позитивними;
- 2) намір переконати адресата в щирості адресанта;
- 3) *прихований* намір отримати користь, матеріальну чи нематеріальну;
- 4) *прихований* намір спонукати адресата до дій, вигідних адресантові.

Схвалення визначаємо як позитивно-оцінний експресивний синкретичний МА, що вирізняється, як правило, прямою формою реалізації, формулюється в рамках реагувального або (рідше) ініціувального і післяслівного комунікативного ходу, адресат якого ніколи не виступає об'єктом оцінки. Об'єктами *схвалення* є неживі предмети, ідеї та явища, які не входять у сферу особистих інтересів співрозмовника. Непричетність до особистих інтересів співрозмовника кардинально відрізняє схвалення від суміжних МА позитивної оцінки. Предметом оцінки МА схвалення є ознаки об'єктів, на які він спрямований. Ці ознаки відповідають оцінним стереотипам і пресупозиціям адресанта схвалення. Наведемо епізод, у якому на прохання розтлумачити назву крамниці співрозмовниця не лише пояснює, що це бренд жіночого одягу, а й надає йому позитивну оцінку – таким чином виникає схвалення:

“Who’s Agnes B.?”

“Clothes,” Carrie said. “**Classic but cool**” (Trollope J. Marrying the Mistress. – P. 210).

Похвали визначаємо як позитивно-оцінний експресивний синкретичний МА, що функціонує в діалогічному спілкуванні переважно як ініціувальний комунікативний хід, але також і як реагувальний, а іноді й післяслівний комунікативний хід, що замикає діалогічну єдність як третя, фінальна репліка. Предметом оцінки в МА похвали є моральні й інтелектуальні риси, вміння і вчинки співрозмовника або відсутньої при розмові людини, а також зовнішність чи манери відсутньої людини. Якщо МА похвали стосується властивостей і вчинків співрозмовника, то адресат повідомлення й об'єкт оцінки збігаються (див. приклад 1); якщо в МА похвали оцінюються риси й учинки відсутньої на момент мовлення людини, то адресат і об'єкт оцінки різні (див. приклад 2). Похвала переважно спрямована від вищого за соціальним станом або за віком комуніканта до

нижчого:

1) *"You're doing a good job with Pat," he said, not looking at me. "You work hard. You take care of him. He sees all that. So why shouldn't he be like that with his children?"*

"I mean it," he said. "I don't know that I could have coped if your mother – you know." His callused right hand rested lightly on my shoulder. He still wasn't looking at me. "You're doing all right with that boy, Harry."

"Thanks," I said. "Thanks, Dad" (Parsons T. Man and Boy. – P. 233).

2) *"I like Didier."*

"Why?" she asked quickly.

"Oh, I don't know. It's his professionalism, I think. I like people who are expert at what they do. And there's a sadness in him that ... kind of makes sense to me. He reminds me of a few guys I know. Friends" (Roberts G.D. Shantaram. – P. 59).

Комплімент визначаємо як позитивно-оцінний експресивний синкретичний МА, що характеризується, як правило, збігом адресата й об'єкта позитивно-оцінного висловлювання, а також очікуваним невеликим перебільшенням достоїнств співрозмовника. Комплімент формулюється переважно в рамках ініціувального комунікативного ходу та відрізняється від інших позитивно-оцінних МА відсутністю в його комунікативній структурі аргументативності. Предметами оцінки в МА компліменту виступають зовнішність і вчинки адресата, витлумачувані як досягнення. Комплімент частіше адресований рівному за статусом комунікантові, рідше – нижчому за статусом. МА компліменту, на відміну від інших позитивно-оцінних МА, має гендерну залежність: на передній план висувається статева належність його учасників. Комплімент зовнішності набагато частіше адресовано жінці:

"Hi, Becky," he says. "You look wonderful."

"Thanks," I say and look bashfully down at my dress (Kinsella S. The Secret Dreamworld of a Shopaholic. – P. 195).

Лестощі визначаємо як псевдоширий позитивно-оцінний маніпулювальний синкретичний МА, що характеризується наявністю в мотивації мовця розрахунку й корисливості, а також переважно збігом адресата й об'єкта позитивної оцінки. МА лестощі має виключно пряму, експліцитну форму реалізації оцінки та формулюється, як правило, в рамках ініціувального комунікативного ходу. Предметами оцінки в МА лестощів є зовнішність адресата, його моральні й інтелектуальні властивості, вміння, досягнення та вчинки. Адресант лестить адресату не тому, що відчуває висловлювані почуття, а тому, що хоче отримати користь. У статусних відносинах лестощі в більшості випадків спрямовані від нижчого за статусом комуніканта до вищого, проте лестощі-вибачення також можуть бути спрямовані рівному або нижчому за соціальним статусом співрозмовникові:

Sheila knew that Jamie had a blinding hangover and that Jamie despised Patricia's writing, so she was surprised when Jamie beamed at Patricia and said,

“It’s an honour to meet you. Perhaps you’d like to come along with us until we fix up our business here and see how it all works, and then we can have a bite of lunch?”

Patricia melted. “That would be very exciting,” she said (Beaton M.C. *Death of a Scriptwriter*. – P. 31).

Перлокутивний ефект МА схвалення визначається місцем оцінного висловлювання в структурі мовленнєвого обміну. Якщо схвалення становить собою реагувальний хід, то воно завершує мовленнєвий епізод і не передбачає експлікованого перлокутивного акту. Проте бажаний перлокутивний ефект досягнуто – ритуальний мовленнєвий обмін здійснено відповідно до етикетних правил. У випадках, коли адресант висловлює схвалення в ініційованій репліці, типовою реакцією на нього, тобто перлокутивним ефектом, є згода чи незгода. Незгода із схвальним висловлюванням може зумовлюватися невідповідністю оцінки дійсності або уявленнями адресанта про об’єкт, недоречністю схвального висловлювання в конкретній мовленнєвій ситуації, а також антипатією реципієнта схвалення до адресанта.

Перлокутивний ефект МА похвали визначається, перш за все, її спрямованістю: на адресата чи на третю особу. У першому випадку можливі такі види перлокутивного акту: подяка, збентеження, ескалація похвали (хвастощі), приємне здивування, відповідна похвала, відведення похвали зі скромності і неприйняття. В другому випадку діапазон реакцій вузький: можливі тільки згода або незгода. Відведення похвали співрозмовника зі скромності, супроводжувана невербально вираженим задоволенням адресата, свідчить про досягнення перлокутивного ефекту і не може вважатися комунікативною невдачею. Неприйняття похвали, висловленої суб’єктом на адресу співрозмовника, може бути викликано її недоречністю чи несвоєчасністю. Неприйняття похвали третій особі може спричинятися ревностями або заздрістю до об’єкта оцінки, недостатніми фоновими знаннями адресанта похвали. Неприйняття похвали, спрямованої як на співрозмовника, так і на третю особу, може пояснюватися непевністю реципієнта похвали в оцінній компетенції адресанта.

Найбільш типовими видами **перлокутивного ефекту МА компліменту** вважаємо такі: повне прийняття; дзеркальне реагування, тобто висловлювання компліменту у відповідь; іронічна згода; зміна теми або неприйняття. Основний перлокутивний ефект, на який мовець очікує у відповідь на висловлений комплімент, – прийняття компліменту (виражене вербально і/або невербально). Дзеркальний комплімент, тобто переадресація компліменту його авторові відповідно до принципу ввічливості, дає змогу адресатові утримати комунікативний баланс і не ущемити нічий інтереси. Девальвація компліменту з боку одержувача мотивована його скромністю: позитивне оцінювання самого себе порушує максимум скромності та є соціально неприйнятним. Для компліменту незгода адресата з адресантом не обов’язково позначає відсутність успіху МА. Якщо комплімент відхилений із скромності, зніяковіння, то перлокутивний ефект досягнуто. Якщо

відхилення компліменту викликане його недоречністю, фальшивістю, якщо адресат компліменту відчуває неприязнь до адресанта, то відхилення компліменту є небажаним перлокутивним ефектом для адресата. Негативна реакція може бути зумовлена такими причинами, як невпевненість адресата в щирості адресанта, антипатія адресата до мовця, недоречність компліменту в конкретній ситуації, помилка у виборі предмета позитивної оцінки, глузливість, фамільярність, порушення загальноприйнятих норм.

Реалізація адресантом лестоців своїх іллокутивних цілей можлива тоді, коли лестоці добре продумані, а їхній об'єкт пихатий і переконаний у власній винятковості. Досягнення **перлокутивного ефекту МА лестоців** насамперед залежить від уміння адресанта завуалювати оцінне висловлювання під похвалу чи комплімент. Якщо адресанту це вдається, то перлокутивним актом буде повне прийняття (вербальне або невербальне), подяка, приємне здивування, дзеркальне реагування чи відведення лестоців зі скромності. Якщо інтенції адресанта декодовані адресатом правильно, то реакцією на лестоці буде їх неприйняття.

В третьому розділі «Конверсаційний аналіз висловлювань схвалення, похвали, компліменту і лестоців» описано функціонування схвалення, похвали, компліменту і лестоців як комунікативних ходів у різних типах мовленнєвих обмінів та як тактик реалізації низки комунікативних стратегій; вивчено комбінаторність мовленнєвих актів позитивної оцінки з іншими мовленнєвими актами в зображеному діалогічному дискурсі.

Мінімальною одиницею комунікативної взаємодії вважаємо *дволанкове утворення: обмін, інтерактивний блок, проста інтеракція, суміжна пара*. Складніше утворення – *мовленнєвий епізод* – складається з *трьох* комунікативних ходів: *ініціації, реакції і післямови*. Поява ходу-післямови визначається почуттям незадоволення від ритуалу «стимул-реакція». Функція післямови визначається багатьма дослідниками як виключно оцінна. В комунікативній взаємодії трапляється також *побічний епізод* – епізод збою (невдачі), який складається з понад однієї суміжної пари: цей епізод містить такі кроки: *твердження, нерозуміння і роз'яснення*, також можливий компонент епізоду – *термінатор* (знак завершення).

Ми вважаємо доцільним застосовувати терміни *мовленнєвий епізод* або *мовленнєвий обмін* незалежно від кількості комунікативних ходів, які він містить.

В ході дослідження зображеного літературного дискурсу встановлено, що позитивно-оцінні акти персонажної комунікації входять переважно до структури *двоскладових і трискладових* мовленнєвих обмінів: позитивна оцінка формулюється як *ініціювальний, реагувальний або післяслівний* комунікативний хід.

Три МА позитивної оцінки – МА компліменту, лестоців і похвали, – тяжіють до *ініціювальної* позиції в діалогічному спілкуванні (від 20.6% реплік у МА компліменту до 40.05% реплік у МА похвали), адже адресант

позитивного висловлювання одразу готовий поділитися своїм позитивно-оцінним ставленням до певного об'єкта і позитивним емоційним «зарядом» зі співрозмовником. Формулювання висловлювань позитивної оцінки як **реагувального** ходу притаманне МА похвали, компліменту і лестощів у меншій мірі: від 20.6% реплік у МА компліменту до 40.05% реплік у МА похвали. МА схвалення, на відміну від інших позитивно-оцінних МА, частіше формулюється як реагувальний комунікативний хід. Реалізація висловлювань позитивної оцінки комунікативним **післяслівним** ходом наявне значно менше (всього 3.8 – 8.49% в МА схвалення, похвали та компліменту). Післямова не використовується для реалізації висловлювань лестощів.

Комунікативні стратегії пов'язані із загальним задумом кінцевої мети спілкування, комунікативні тактики складаються з конкретних мовленнєвих ходів, що відповідають загальній стратегії.

Глобальними стратегіями, які об'єднують мовленнєву поведінку адресантів усіх МА позитивної оцінки, вважаємо стратегії вираження *позитивної оцінки і впливу на емоційний стан співрозмовника*.

У межах інших комунікативних стратегій МА позитивної оцінки демонструють істотні відмінності та преференції їхньої реалізації, які дають змогу диференціювати прагматичні наміри адресантів таких МА.

У тому чи іншому ступені адресанти позитивно-оцінних висловлювань керуються такими **стратегіями позитивної ввічливості**: 1) *контакто-встановлювальною* стратегією, 2) стратегією *«збереження обличчя»* співрозмовника і 3) стратегією *інтимізації спілкування, співучасті, належності до однієї групи*; а також такими **стратегіями негативної ввічливості**: 4) стратегією *пом'якшення висловлювання* (пом'якшення відмови або критики) та 5) стратегією *піднесення положення адресата*. Крім того, може використовуватися допоміжна 6) стратегія **маніпулювання**.

Крім реалізації глобальних стратегій вираження позитивної оцінки й емоційного впливу, МА схвалення виступає тактикою, що активно реалізує *дві стратегії позитивної ввічливості*: **контакто-встановлювальну** стратегію і стратегію *пом'якшення висловлювання*. Крім того, адресанти схвалення активно керуються стратегією захисту *«власного обличчя»* і *маніпулятивною стратегією*. У рідкісних випадках схвалення виступає реалізатором другорядної стратегії негативної ввічливості – стратегії *інтимізації спілкування, співучасті, належності до однієї групи*.

Вибір стратегії адресантами МА похвали залежить від **об'єкта** оцінки. Якщо похвала спрямована на **співрозмовника**, то адресанти керуються переважно стратегією *«збереження обличчя»* співрозмовника, яка є стратегією *позитивної ввічливості*. Решта виокремлених у роботі стратегій також використовуються в МА похвали співрозмовника, але вони нечастотні і кваліфікуються як допоміжні. Якщо похвала спрямована на **відсутню** на момент комунікації **людину**, то вона є провідником стратегії захисту

«обличчя» цієї людини або тактикою реалізації стратегії *інтимізації* та стратегії *маніпулювання*.

МА *компліменту* виступає тактикою, що активно реалізує, крім глобальних стратегій, усі *три стратегії позитивної ввічливості*: *контакто-встановлювальну* стратегію, стратегію «*збереження обличчя*» *співрозмовника* і стратегію *інтимізації спілкування*. Стратегії негативної ввічливості та маніпулятивна стратегія рідко реалізуються компліментом.

МА *лестоців* виступає тактикою незмінної реалізації відразу *трьох глобальних комунікативних стратегій*: *маніпулювання, вираження позитивної оцінки й емоційного впливу*. Крім того, адресанти лестоців активно керуються стратегією *піднесення адресата*, що належить до стратегій *негативної ввічливості*.

Мовленнєві акти схвалення, похвали, компліменту та лестоців можуть у межах одного реплікового кроку *комбінуватися з іншими актами*, наприклад, із МА вдячності, заохочення, вибачення, а також вони можуть комбінуватися один з одним. *Найбільшою активністю* в плані комбінаторності з іншими МА серед усіх МА позитивної оцінки характеризується МА *похвали*, який у зображеному персонажному дискурсі поєднується з усіма розглянутими в роботі МА: з МА вдячності, прохання, заперечення, поради, заохочення, здивування, докору, осуду, вибачення, жалю, самоприниження, привітання, крім одного – МА привітання. *Найменшою комбінаторністю* характеризується МА *лестоців* (у межах одного комунікативного кроку він комбінується всього із чотирма МА: вдячності, прохання, заохочення і вітання), оскільки для адресанта лестоців дуже важливо досягти своїх корисливих цілей і він рідко «відволікається» на досягнення якихось інших цілей. У мовленнєвій партії одного комуніканта схвалення інтегрується в МА вдячності, несхвалення, поради, заперечення, заохочення, жалю, прохання, здивування і докору. Комплімент інтегрується з МА заперечення, вітання, поради, здивування, вдячності, привітання, прохання, вибачення, жалю, самоприниження.

В **четвертому розділі «Вербалізація позитивної оцінки в англomовному художньому дискурсі»** проаналізовано експлікацію позитивної оцінки лексичними, граматичними та стилістичними засобами в літературному дискурсі.

Підрахунок частотності вживання оцінної лексики дав змогу виявити низку тенденцій у мовленнєвій реалізації адресантами позитивної оцінки схвалення, похвали, компліменту й лестоців. Загалом реалізація аксіологічної категорії оцінки в зображеному персонажному дискурсі відбувається за допомогою типових лексичних засобів. У всіх досліджених актах позитивної оцінки використовуються такі оцінні та афективні прикметники: *good (better, best)* (14.75% в середньому по вибірці), *lovely* (9.29%), *nice* (8.84%), *great* (6.6%), *beautiful* (5.88%), *wonderful* (4.2%), *fantastic* (2.5%), *gorgeous* (2.5%), *charming* (2.15%), *perfect* (2.0%), *amazing* (1.8%), *sweet* (1.3%), *fabulous* (1.2%), *marvelous* (1.2%), *smart* (1.15%).

У трьох із чотирьох досліджуваних МА – схвалення, похвали і компліменту – використовуються прикметники *brilliant, pretty, delicious, handsome, cool, attractive, spectacular, terrific, fascinating, pleasant*, лише у МА схвалення, похвали і лестощів вживаються прикметники *excellent* и *right*, прикметник *stunning* зафіксовано в трьох МА: схвалення, похвали і лестощів.

Тільки у МА схвалення вживаються оцінні прикметники *glad, favourite, cheerful, happy, lucky, popular, desirable, exciting, imaginative, incomparable, inspiring, joyful, nourishing, refreshing, sensational, thrilling* – це прикметники, що експлікують позитивну оцінку ідей, новин, традицій, природи, погоди, довкілля, предметів, які не входять безпосередньо до сфери інтересів співрозмовника. «Селективне» вживання цих прикметників допомагає адресантові оцінки «виплеснути» свій позитивно-оцінний заряд, поділившись ним зі співрозмовником.

Лише у МА похвали використовуються оцінні прикметники *appealing, approachable, active, ageless, admirable, ambitious, amusing, brave, bright, clever, consoling, creative, cultivated, darling, delightful, decent, devoted, gentle, educated, elegant, entertaining, exquisite, faithful, friendly, helpful, hilarious, hot, impressive, informative, ingenious, intelligent, intuitive, knowledgeable, lovable, loyal, measured, organized, patient, polite, priceless, qualified, quick, reliable, satisfactory, sensitive, sociable, supportive, successful, tactful, truthful, virtuous, well-behaved, well-laid, young*. Всі ці оцінні прикметники номінують моральні, інтелектуальні риси адресата похвали.

Тільки у МА компліменту використовуються прикметники *angelic, blooming, flourishing, gallant, glamorous, immaculate, precious, ravishing*. Ці прикметники вжито для експлікації позитивної оцінки зовнішності адресата компліменту, його одягу, а також речей, які йому належать або які він виготовив.

Лише у МА лестощів зафіксовано прикметники *important, valued* і *strong*, застосовані для оцінки моральних рис і досягнень адресата лестощів. Адресатам лестощів найчастіше приписуються такі риси, як «важливість, потрібність, сила».

Слід звернути увагу на значну кількість прикметників, які вживаються у край рідко, що пояснюється розмаїттям оцінок і особливо яскраво виявляється у МА похвали. Оскільки об'єктом висловлювань похвали є переважно інтелектуальні й моральні риси людини, адресанти використовують усю палітру оцінних прикметників, що називають ці риси. У МА компліменту і лестощів, які характеризуються перебільшенням і подекуди нещирістю, переважають афективно-оцінні прикметники типу *stunning, sweet, fabulous, brilliant, splendid, cute*. МА схвалення вирізняється одноманітною позитивно-оцінною лексикою.

Інтенсифікація позитивної оцінки в зображеному персонажному дискурсі досягається за рахунок таких модальних слів і конструкцій, в семантичній структурі яких основу становить сема «впевненість» (*must, should, ought, sure, to be sure, for sure, surely, assure, to be certain, for*

certain, certainly, of course, indeed, no doubt). Модальні слова зсуваються до іменника, прикметника чи дієслова, яке характеризує позитивно оцінюване явище, предмет або особу.

Найпоширенішим засобом інтенсифікації позитивної оцінки в позитивно-оцінних МА є модифікація прикметника, який характеризує об'єкт оцінки, за допомогою таких прислівників-інтенсифікаторів, як *very, quite, pretty, perfectly, totally, absolutely, frightfully, highly, extremely, heartbreakingly*.

Серед оцінних дієслів у всіх МА позитивної оцінки переважають дієслова *like* і *love*. Крім того, активно використовуються оцінні дієслова *adore* (у МА схвалення і МА лестощів), дієслова *enjoy* і *fascinate* (у МА схвалення і МА компліменту), *admire, appreciate* і *suit* (у МА похвали і МА компліменту). Оцінні дієслова *approve* і *please* вживаються тільки в МА схвалення; *trust, respect, deserve* характеризують МА похвали; *prefer* зафіксовано у МА лестощів.

Серед іменників позитивної оцінки і в МА схвалення, і в МА похвали використовується іменник *success*, який експлікує позитивну оцінку події, явища чи дій співрозмовника. У МА схвалення позитивна оцінка також експлікована за допомогою іменника *fun*. Для МА похвали характерні позитивно-оцінні іменники *wonder, energy, wit*, що називають оцінювані риси співрозмовника або третьої особи; іменник *respect*, який номінує повагу до об'єкта оцінки, та іменники *genious, hero, heroine, knockout, smasher*, що називають саму людину – об'єкт оцінки, а також, як уже зазначалось, іменник *praise*, використовуваний у перформативній функції – для експлікації похвали. У МА компліменту й у МА лестощів уживається позитивно-оцінний іменник *beauty*, що абсолютно виправдано, оскільки він номінує сприйняття об'єкта оцінки як «красуні» (щире в МА компліменту і нещире у МА лестощів). У МА лестощів також фіксуємо позитивно-оцінний іменник *wit*, за допомогою якого мовець позитивно оцінює розумові здібності об'єкта оцінки.

Оцінка в досліджуваних МА реалізується переважно предикативними одиницями *Prn / N + BE + (intens.) + Adj* та *Prn/N + BE + (intens.) + Adj + N*. Характерними в тому чи іншому ступені для всіх позитивно-оцінних МА є синтаксичні моделі *Prn/N + LOOK + Adj, Prn/N + Vtr + (Adj) + N, Prn/N + like /love /adore / enjoy, What + Adj. + Noun u How + Adj*.

До **лексико-стилістичних** засобів інтенсифікації позитивної оцінки в зображеному персонажному дискурсі належать епітет, метафора, гіпербола, метонімія, в окремих випадках використовуються також зменшення (*understatement*) та оксиморон. Домінувальним лексико-стилістичним засобом у позитивно-оцінних МА цілком очікувано виступає епітет. Більше розмаїття тропів спостерігається в МА похвали і компліменту. Тільки у МА похвали зафіксовано такі тропи, як зменшення й оксиморон. На відміну від інших МА позитивної оцінки, серед лексико-стилістичних засобів компліменту наявна також антономазія.

- 1) *"How did it go last night?" "Fine. It was the party of the century"* (Kinsella S. Shopaholic Abroad. – P. 228) (гіпербола у МА схвалення).
- 2) *"And yer had every right to be, sunshine, 'cos yer did a fantastic job. I didn't need to lift a finger to help, you did it all by yourself, and I'll tell Corker so"* (Jonker J. I'll be your Sweetheart. – P. 200) (зменшення у МА похвали).
- 3) *"You can't beat Wagner, can you?" "Tristan," he says. "Und Isolde." He opens his eyes. "You'd make a beautiful Isolde." I'd make a what?* (Kinsella S. The Secret Dreamworld of A Shopaholic. – P. 92) (антономазія у МА компліменту).
- 4) *"Things not very happy at home, I fancy. Catch me living at home with a stepmother. I wouldn't sit down under it for a minute."*
"Ah! but you're so high spirited and independent," said Griselda gravely, and I looked at her with suspicion. Miss Cram was clearly pleased (Christie A. The Murder at the Vicarage. – P. 71) (епітети у МА лестощів).

Відносно **синтаксичних стилістичних засобів** (ССЗ) інтенсифікації позитивної оцінки слід зазначити, що пріоритетним засобом досліджуваних МА є еліпсис (40 – 68% усіх ССЗ). Крім того, акцентуації позитивно-оцінної лексики сприяє повтор (7.4 – 20% ССЗ). Інші синтаксичні стилістичні засоби, такі, як паралелізм, градація, інверсія, асиндетон і полісиндетон нечастотні у МА позитивної оцінки. Всі ССЗ виконують функцію інтенсифікації семантично і комунікативно найважливішого для досліджуваних МА – позитивну оцінку.

П'ятий розділ «Паравербальні характеристики мовленнєвих актів позитивної оцінки в англomовному художньому дискурсі» присвячено висвітленню паравербальних характеристик мовленнєвих актів позитивної оцінки в літературному та кінематографічному дискурсах: окрім невербальних, аналізуються просодичні характеристики мовленнєвих актів позитивної оцінки, отримані під час проведення власного аудиторського й електро-акустичного дослідження.

В аспекті **паравербаліки** систематизовано **вербалізовані кінеми** як авторські кваліфікатори мовлення персонажів у *літературному дискурсі*. У плані **проксемики** й **такесики** при вираженні позитивної оцінки спостерігається тенденція мінімізувати дистанцію між співрозмовниками, в тому числі за допомогою дотиків до адресата, описуваних в авторському коментарі. Дотики експлікують емоційність мовця, увиразнюють доброзичливе або заступницьке ставлення до співрозмовника, бажання підтримати контакт із ним. У межах **міміки** атрибутом позитивно-оцінного висловлювання є посмішка, а також опис виразу обличчя адресанта оцінки як «сяючого», «освітленого» (*lit up, beaming*). У межах **окулістики** емоційно-оцінне забарвлення вираженої позитивної оцінки посилюється також авторським описом блиску чи «виблискування» очей, появи сліз в очах адресанта оцінки. До **пантомімічних** характеристик поведінки персонажів художнього дискурсу, що виражають позитивну оцінку, уналежнюємо

поплескування співрозмовника по плечу, ляскання в долоні (оплески), кивок, потиск руки співрозмовника, обійми, підстрибування, підскакування з місця.

Інтенсифікація оцінки також відбувається за допомогою авторського опису **фонаційних** паравербальних засобів, наприклад, голосових трансформацій (шепіт, крик). Такі вербалізовані кінеми, як зниження голосу, шепіт, надають позитивно-оцінному висловленню інтимного, довірчого характеру, притаманного адресантам похвали і лестощів. Ком у горлі є характерною ознакою сильного подиву, захоплення мовця, ця кінема використовується в авторському коментарі найемоційніших щирих висловлювань позитивної оцінки. Голосові трансформації зображуються автором за допомогою іменника *voice* і прикметників емоційно-оцінної семантики, які визначають його і виконують стилістичну роль епітету.

Якщо в літературному діалогічному дискурсі автор *описує* невербальні вияви емоційної оцінки, то в *художньому кінодискурсі* актори, спираючись на свій особистий комунікативний досвід та професійні навички, *зображують* паравербальні сигнали, які супроводжують висловлювання позитивної оцінки.

Аудіовізуальність кінодискурсу значно підсилює паравербальний аспект зображеної комунікації персонажів. За мімікою, позами, жестами мовця глядач може судити про **істинність** висловлювань, зокрема, висловлювань позитивної оцінки, та про **ступінь інтенсивності** їхнього вираження.

Зіставлення паравербальних засобів вираження позитивної оцінки, описаних у літературному дискурсі та зображених акторами в кінодискурсі, доводить їхню тотожність, зумовлену тим, що актори беруть до уваги мотивацію свого героя: чи прагне він емоційного «вивільнення», чи хоче захистити «обличчя» персонажа-співрозмовника / іншого персонажа; чи комбінує висловлення позитивної оцінки з докором, критикою, відмовою або прагне маніпулювати співрозмовником. Єдине, що не вдається опанувати акторам під час зображення позитивної оцінки, – це зміна кольору шкіряних покривів: почервоніння, згадка про яке в зображеному літературному діалозі свідчить про задоволення чи захоплення персонажа.

В цілому паравербальні засоби дають змогу розрізняти: 1) щирі висловлювання позитивної оцінки, які характеризуються високим ступенем емоційності, але різним ступенем експресивності, 2) **нещирі** висловлювання позитивної оцінки, за допомогою яких мовець намагається приховати переляк, підбадьорити чи заспокоїти співрозмовника, 3) **іронічні** висловлювання позитивної оцінки, 4) **формальні**, ритуальні висловлювання позитивної оцінки, що часто мають «вимушений» характер, 5) **брехливі** висловлювання позитивної оцінки, зумовлені корисливою мотивацією адресанта оцінки.

Короткі висловлювання *схвалення*, комбіновані з іншими МА у рамках одного реплікового кроку, а також ритуальні, етикетні висловлювання

схвалення не супроводжуються якимись помітними змінами у паравербальній поведінці адресантів-акторів.

При вираженні **щирого схвалення** актори використовують посмішку, поплескування по плечу, помаху руками.

Нещире схвалення актори супроводжують гіперболізованими паравербальними засобами, спрямованими на те, щоби дати сигнал глядачеві: насправді персонаж думає по-іншому, наприклад: вираз обличчя штучно радісний, перебільшено люб'язний, посмішка натягнута, очі розширені, брови підняті, голова активно хитається.

Тільки схвалення і похвала можуть комунікативно реалізовуватися лише за допомогою паравербаліки. В такому випадку використовується жест *thumb up* (великий палець вгору) чи оплески.

Вираження **щирої похвали** не завжди експресивне: воно супроводжується інтимною дистанцією між співрозмовниками, нахилом адресанта до адресата, поглядом просто в очі або, навпаки, опусканням очей додолу, тихим голосом, посмішкою, кивком.

Нещира похвала мотивована бажанням адресанта підбадьорити співрозмовника-адресата, пожаліти його чи ж спробувати пом'якшити відмову або критику. Тоді актори намагаються створити враження невпевненості, підбору слів, вони говорять повільно, з паузами хезитації. Така похвала у виконанні акторів зазвичай вирізняється експресивністю, навіть деякою «награністю»: адресант посилено киває головою, робить енергійні жести руками на ключових словах.

Вираз **похвали на адресу третьої особи** (практично завжди щирий) рідко відрізняється експресивністю. В таких випадках актори, як правило, не застосовують жести і рухи тіла. Використовується прямий погляд, кивок (угору-донизу або з боку в бік). Висловлювання похвали третій особі набувають експресивно-емоційного паравербального забарвлення, коли третя особа, яку хвалять, викликає в адресанта не лише позитивну оцінку своїх властивостей, а й захоплення. Саме тоді актори активно використовують міміку і пантоміміку: в плані окулістики змінюється погляд мовця: прямий погляд чергується з дещо відчуженим поглядом убік. Очі розширюються і блищать, на обличчі посмішка. Серед жестів задіюються помаху рук, розчепірювання або стискання пальців.

Щирий комплімент супроводжується такими мімічними виявами, як захоплене розширення очей, погляд просто в очі співрозмовнику, озирання співрозмовника з ніг до голови; а також такими пантомімічними виявами, як погойдування головою з боку в бік (на знак захоплення), кивання, навіть підстрибування, витріщування очей, мотання головою з боку в бік, сміхом. У кінодискурсі вираження компліменту часто характеризується такою загальною манерою поведінки мовця, як «остовпіння», «заціпеніння» чи «завмирання». Ця манера використовується акторами, якщо комплімент комбінується з подивом.

Особливу інтимність і довірливість похвали та компліменту забезпечує мінімізація міміки і жестів, на перший план виходить окулістика (відсутність жестикуляції, тихий голос, погляд просто в очі співрозмовнику або збентежений погляд донизу).

Нещирий комплімент спрямований на порятунок «обличчя» адресата. Нещирість вираженої позитивної оцінки очевидна завдяки мімічним і пантомімічним засобам, які вживають актори. Актори роблять паузи, немов би підбираючи «схвальні» слова, опускають голову, їхні очі бігають, що підказує глядачеві: персонаж нещирий.

Уживання **етикетного компліменту**, якого вимагають обставини спілкування, супроводжується пильним поглядом адресанта, хитанням голови з боку в бік, використовується гучний голос, «гумова» посмішка.

Іронічний комплімент, як і іронічне схвалення, визначається посмішкою чи сміхом, а також блиском очей адресанта.

Загалом у плані паравербального вираження позитивної оцінки спостерігається певна закономірність: що щиріший мовець (згідно із задумом сценариста й режисера), то тихішим, проникливішим голосом вимовляються схвалення, похвала і комплімент. Підвищення гучності використовується акторами для сигналу глядачеві: позитивна оцінка перебільшена або нещира, мовець просто виконує ритуал чи намагається врятувати «обличчя» персонажа-співрозмовника, утішити або підбадьорити його.

Ще одна тенденція полягає в тому, що хоч, як правило, адресанти позитивної оцінки підтримують візуальний контакт із співрозмовником, особлива схвильованість адресанта, його зніяковіння створюються через відведення очей, погляд додолу, витлумачуване глядачем як сигнал щирості персонажа, що виражає той чи інший тип позитивної оцінки.

В цілому актори, що вимовляють **лестоці**, використовують ті ж паравербальні засоби, що і при вираженні компліменту: захоплене розширення очей і широку посмішку. Глядач декодує лестоці на підставі інтерпретації фільму, ситуації спілкування персонажів, їхніх характерів, цілей. Паравербальними засобами, які допомагають диференціювати лестоці, є **перебільшення** мімічних і пантомімічних виявів у акторів, що зображують лестоці, відданий, так званий «собачий» погляд, штучна, фальшива посмішка, неприродно гучний голос.

Аудиторський та електроакустичний аналіз інтонаційної організації позитивно-оцінних МА дає змогу дійти висновку, що суміжні МА позитивної оцінки виявляють низку **спільних тенденцій**. Незалежно від типу позитивно-оцінного висловлювання в них переважно використовується **низхідний ядровий тон** – у середньому він уживається в 69,3% позитивно-оцінних фраз. Частотність ужитку низхідного ядрового тону можна пояснити його властивістю забезпечувати серйозність, зваженість, категоричність висловлюванню, що важливо для адресантів позитивно-оцінних фраз. **Напрямок** руху тону в доядрових частинах синтагм є переважно **низхідним**, окрім фраз похвали, адресованої співрозмовнику, яким притаманна

варіативність напрямку руху: спостерігається у рівній мірі низхідний, висхідний і рівний рух тону. Серед усіх видів *шкал* в усіх позитивно-оцінних фразах переважає низхідна *ступінчаста* шкала (в середньому 52%).

Показники *інтенсивності* всіх позитивно-оцінних фраз значно *вищі* за середні показники кінодискурсу. Діапазон значень інтенсивності позитивно-оцінних фраз доволі вузький і трохи коливається залежно від типу фрази.

Середньоскладова *тривалість* усіх позитивно-оцінних фраз значно більше усереднених параметрів: усереднений параметр складової тривалості у чоловіків становить 187 мс, а у жінок – 194 мс, тоді як у середньому тривалість складу в позитивно-оцінних фразах у чоловіків дорівнює 240 мс, а у жінок 252. Таким чином, усі види фраз вирізняються *уповільненням темпу* мовлення.

Проте, виокремлені МА позитивної оцінки мають свої *специфічні відмінні риси*, що дає підстави казати про їхній акустичний імідж.

Фрази *схвалення* відрізняються найбільшою стислістю і завжди містять лише одну синтагму. Схвальні фрази характеризуються низхідним рухом тону як у доядровій (75% – найвищий показник серед суміжних МА), так і в ядровій частині (64,5%). Фрази схвалення найчастіше серед інших позитивно-оцінних фраз оформлюються низхідною ступінчастою шкалою (76,3 %). Фрази схвалення вимовляються на високому тональному рівні (максимум ЧОТ складає 176 Гц у мовленні чоловіків і 294 Гц у мовленні жінок). Фрази схвалення в чоловічому виконанні характеризуються середнім тональним діапазоном у мовленні чоловіків (101 Гц) і вузьким тональним діапазоном у мовленні жінок (172 Гц), що спростовує дані аудиторського аналізу, згідно з якими фрази схвалення визначаються широким діапазоном. Фрази схвалення відзначаються, як правило, середньою гучністю (в середньому 57 dB у чоловіків і 56 dB у жінок) і трохи уповільненою швидкістю вимовляння (251 мс у чоловіків і 244 мс у жінок).

Просодичні характеристики *похвали* варіюють залежно від її *спрямованості*. У фразах *похвали співрозмовнику* разом із використанням переважно низхідного ядрового тону (65%) спостерігається максимальне для всіх виокремлених МА використання низхідно-висхідного тону (12,5%). Крім того, фрази похвали співрозмовнику вирізняються максимальним показником використання висхідного тону в нефінальних синтагмах – 80%. Фрази похвали співрозмовнику виявили варіативність у плані напрямку руху тону: в них був зафіксований низхідний (33,3%), висхідний (37,5%) і рівний (29,2%) рух тону в передтермінальній частині. На відміну від інших позитивно-оцінних фраз, де переважає низхідна ступінчаста шкала, фрази похвали виявляють яскраву різноманітність мелодичного контуру: низхідна шкала складає 32%, висхідна – 36%, ковзна – 24%. Лише у фразах похвали співрозмовнику використовується скандентна шкала, що, як і рівна шкала, складає 4% всіх фраз похвали співрозмовнику. Фразам похвали співрозмовнику притаманний вузький тональний рівень у мовленні чоловіків і високий тональний рівень у мовленні жінок (максимуми ЧОТ складають

відповідно 143 і 304 Гц). Тональний діапазон вузький як у мовленні чоловіків – 79 Гц (найвужчий серед усіх видів фраз), так і в мовленні жінок (191 Гц), що допомагає їм домогтися «вкрадливості», інтимності похвали. Як і в інших позитивно-оцінних фразах, гучність підвищена (у чоловіків середня інтенсивність дорівнює 58 dB, а у жінок 57 dB), а темп вимовляння фраз – уповільнений (у середньому тривалість складу у чоловіків складає 222 мс, а у жінок 256 мс).

Фрази *похвали третій особі* характеризуються використанням переважно низхідного ядрового тону (56%) і найбільшою представленістю висхідно-низхідного тону (28%) серед усіх видів позитивно-оцінних фраз. Фрази похвали третій особі вирізняються вживанням висхідного нефінального тону (69,2%). У фразах похвали третій особі найактивніше серед інших позитивно-оцінних фраз використовується низхідний напрямок руху тону (75%). Крім активного використання низхідної ступінчастої шкали (50%), у фразах похвали третій особі найчастіше, на тлі інших фраз, використовується ковзна шкала (39%). Фрази похвали третій особі характеризуються найяскравішою просодичною виділеністю – це можна пояснити тим, що мовець намагається не стільки поліпшити емоційний настрій співрозмовника, скільки переконати його, що певний об'єкт має певні достоїнства, і для цього він використовує максимально яскраві інтонаційні параметри. По-перше, фрази похвали третій особі вирізняються вживанням найвищого тонального рівня (максимум ЧОТ дорівнює 214 Гц у чоловіків і 393 Гц у жінок) і найширшого тонального діапазону (145 Гц у чоловіків і 251 Гц у жінок). Ці фрази характеризуються найбільш підвищеною гучністю (середня інтенсивність у чоловічому мовленні складає 65 dB, а в жіночому – 62 dB) і найповільнішим темпом вимовляння (середня тривалість складу дорівнює 262 мс у чоловіків і 301 мс у жінок).

Фрази *компліменту* характеризуються використанням переважно низхідного ядрового тону – 76,5 % (в інших випадках використовується висхідно-низхідний фінальний тон – 20,6%). Нефінальні частини синтагм у рівній мірі характеризуються низхідним і висхідним термінальними тонами (42,8% і 42,9% відповідно). Напрямок руху тону у фразах компліменту низхідний (50%) або рідше висхідний (31,8%). Значно рідше спостерігається рівний рух тону (18,2%). Серед шкал переважає низхідна ступінчаста (56%), рідше висхідна (28%) і ще рідше – ковзна (16%) шкали. Фрази компліменту характеризуються високим рівнем вимовляння (максимум ЧОТ дорівнює 193 Гц у чоловіків і 312 Гц у жінок). Тональний діапазон у мовленні чоловіків середній (113 Гц), а в мовленні жінок вузький (199 Гц), що допомагає створити довірливі, інтимні умови спілкування. Як і в інших позитивно-оцінних фразах, гучність підвищена (у чоловіків середня інтенсивність дорівнює 59 dB, а у жінок 52 dB – найнижчий показник серед усіх виокремлених типів фраз), при цьому темп вимовляння фраз - уповільнений, а у жінок радше нормальний (у середньому тривалість складу у чоловіків, які

виражають комплімент, складає 225 мс, а у жінок 206 мс - найнижчий показник серед усіх типів фраз).

Фрази *лестощів* вирізняються найбільшою представленістю низхідного ядрового тону (84,2%). Низхідний (40%) і висхідно-низхідний (40%) нефінальні тони вживаються у рівній пропорції, рідше фіксується низхідно-висхідний тон (20%). У фразах *лестощів* переважно використовується низхідний напрямок руху тону (71,4%). Серед шкал переважає низхідна ступінчаста шкала (46,1%). Фрази *лестощів* характеризуються високим рівнем вимовляння (максимум ЧОТ дорівнює 187 Гц у чоловіків і 363 Гц у жінок). Тональний діапазон фраз *лестощів* середній (94 Гц у чоловіків і 225 Гц у жінок), що допомагає їм домогтися «вкрадливості», інтимності *лестощів*. Гучність вимовляння фраз *лестощів* підвищена (середня інтенсивність складає 57 dB у чоловіків і 63 dB – у жінок), при цьому у жінок гучність – максимальна серед усіх видів фраз. Фрази *лестощів* характеризуються дещо уповільненим темпом вимовляння (в середньому тривалість складу у чоловіків, що виражають *лестощі*, складає 239 мс, а у жінок 254 мс).

ВИСНОВКИ

Отже, в реферованому дослідженні започатковано новий лінгвістичний напрям – *когнітивно-комунікативна аксіологія зображеного дискурсу*.

Когнітивний феномен оцінювання є невід’ємною властивістю людської взаємодії з оточуючим середовищем. Все, що потрапляє у сферу інтересів індивіда, стає об’єктом оцінки, формуючи оцінне судження. Шлях від оцінного судження (як когнітивного феномену) до оцінного висловлювання (як комунікативного феномену) є непростим. В залежності від соціальних, етнокультурних та психологічних факторів оцінне судження може збігатися з оцінним висловлюванням або відрізнятися від нього зі знаком +/- за інтенсивністю. В залежності від цих факторів оцінне судження може залишитися латентним і не виявлятися у комунікації або, навпаки, комунікативний вияв оцінності може взагалі не базуватися на відповідній когнітивній операції (оцінне судження відсутнє).

Специфіка художнього дискурсу полягає в обов’язковій експлікації шляху від когнітивної операції оцінювання до комунікативної дії – оцінного мовленнєвого акту. Художній дискурс містить цілу низку маркерів, які інформують читача/глядача про щирість/нещирість мовця, його можливе користолюбство і т.ін. Наявність таких маркерів (передусім авторського коментарю чи зображеного внутрішнього мовлення персонажів) принципово відрізняє зображений персонажний дискурс від реального усного спілкування мовців.

У дисертаційній роботі запропоновано таксономію позитивно-оцінних мовленнєвих актів, до яких уналежнюємо схвалення, похвалу, комплімент і *лестощі*. Ці мовленнєві акти вважаємо синкретичними іллокутивними актами, оскільки в них одночасно реалізуються дві чи більше іллокуції, серед яких розрізняємо першорядні та другорядні.

Позитивно-оцінні мовленнєві акти розраховані на отримання певного перлокутивного ефекту, який насамперед визначається спрямованістю акта на адресата чи на третю особу. Успішність впливу позитивно-оцінного висловлювання на адресата продукується екстралінгвальними факторами, такими, як загальні фонові знання, імплікації й пресупозиції; сприятлива для висловлювання позитивної оцінки комунікативна ситуація (тобто доречність висловлювання в даній мовленнєвій ситуації); щирість адресанта оцінки; комунікативна зацікавленість ініціатора взаємодії (тобто небайдужість адресанта до властивостей і вчинків об'єкта оцінки).

В художньому дискурсі позитивно-оцінні акти, зображені в персонажній комунікації, переважно входять до складу двоскладних і трискладних мовленнєвих обмінів, проте в них можуть «втручатися» вставні або побічні епізоди, і в такому разі виникають трансакції. МА компліменту, лестощів і похвали тяжіють до ініціальної позиції в діалогічному спілкуванні, а МА схвалення частіше формулюється як реагуювальний комунікативний хід.

Глобальними стратегіями, які об'єднують мовленнєву поведінку адресантів усіх МА позитивної оцінки, вважаємо стратегії вираження позитивної оцінки та впливу на емоційний стан співрозмовника. Крім цих глобальних стратегій, МА позитивної оцінки в тій чи іншій мірі реалізують стратегії як позитивної, так і негативної ввічливості та стратегію маніпулювання поведінкою адресата.

Оцінка есплікується не лише мовними (лексичними, граматичними, стилістичними) засобами, а й паравербальними (кінетичними і фонологічними), серед яких виокремлюємо як спільні для всіх висловлювань позитивної оцінки, так і диференційні для схвалення, похвали, компліменту і лестощів.

Паравербальні засоби служать маркерами щирих / нещирих / брехливих / іронічних / ритуальних висловлювань позитивної оцінки.

Вербальні та паравербальні характеристики МА похвали розрізняються у висловлюваннях, спрямованих на співрозмовника, й у висловлюваннях, спрямованих на третю особу, що дає змогу говорити про різний прагматичний статус цих видів похвали.

Перспективою проведеного дослідження вважаємо аналіз мовленнєвих показників негативної оцінки; моделювання загального фрейму оцінки в діалогічній комунікації; зіставний аналіз оцінних реалізацій в англійській та українській мовах. Безумовно плідним буде залучення інших дискурсів як матеріалу для вивчення феномену оцінки в різних соціальних та етнокультурних спільнотах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бігунова Н.О. Позитивна оцінка: від когнітивного судження до комунікативного висловлювання : монографія / Н.О. Бігунова. – Одеса: КП ОМД, 2017. – 580 с. (Ільченко О.М. Рецензія на монографію Н.О.

- Бігунової «Позитивна оцінка: від когнітивного судження до комунікативного висловлювання». – Одеса: КП ОМД, 2017. – 580 с. // Записки з романо-германської філології: Збірник наукових праць факульт. ром.-герм. філол. ОДУ. – Випуск 2 (39). – Одеса: КП ОМД, 2017. – С. 149 – 151); *Солощук Л.В.* Рецензія на монографію Н.О. Бігунової «Позитивна оцінка: від когнітивного судження до комунікативного висловлювання». – Одеса: КП ОМД, 2017. – 580 с. // Одеський лінгвістичний вісник. – Вип. 10. – Том 2. – Одеса: Гельветика, 2017. – С. 19 – 22).
2. *Бигунова Н.А.* Интенциональный анализ эмотивных высказываний лести (на материале современного английского языка) / Н.А. Бигунова // Філологічні науки: Мовознавство // Науковий Вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки. – №4. – Волинь, 2011. – С. 8 – 11.
 3. *Бигунова Н.А.* Семантические и функциональные особенности речевых актов похвалы и комплимента / Н.А. Бигунова // Записки з романо-германської філології: Збірник наукових праць факульт. ром.-герм. філол. ОДУ. – Одеса: Фенікс, 2011. – Вип. 26. – С. 19 – 25.
 4. *Бигунова Н.А.* Перлокутивный эффект одобренных высказываний в английском художественном дискурсе / Н.А. Бигунова // Записки з романо-германської філології: Збірник наукових праць факульт. ром.-герм. філол. ОДУ. – Одеса: Фенікс, 2011. – Вип. 27. – С. 14 – 20.
 5. *Бигунова Н.А.* Таксономия одобренных речевых актов в англоязычном художественном дискурсе / Н.А. Бигунова // Вісник ХНУ. Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов». Вип.68. – №973. – Харків: Видавництво ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. – С.18 – 23.
 6. *Бигунова Н.А.* Дифференциальные признаки речевых актов комплимента и лести (на материале современного английского языка) / Н. А. Бигунова // Мова: науково-теоретичний часопис з мовознавства. – N17: Памяті член.-кор. НАН України, д.ф.н., проф. Ю.А.Карпенка (1929-2009). – Одеса: Астропринт, 2012. – С. 42 – 45.
 7. *Бигунова Н.А.* Одобренные речевые акты: объекты и стратегии реализации (на материале англоязычного художественного дискурса) / Н.А. Бигунова // Сучасні дослідження з іноземної філології. – Випуск 10, Ужгород, 2012. – С. 30 – 37.
 8. *Бигунова Н.А.* Семантические и прагматические особенности одобренных речевых актов / Н.А. Бигунова // Вісник Черкаського університету. Серія «Філологічні науки». – Черкаси: Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, 2012. – С. 111 – 116.
 9. *Бигунова Н.А.* Содержательные и функционально-коммуникативные

- свойства речевого акта *комплимент* (на матеріалі англоязычного художественного дискурса) / Н.А. Бигунова // Науковий вісник ПДПУ ім.Ушинського: Лінгвістичні науки. – №15. – Одеса: Астропринт, 2012. – С. 16 – 23.
- 10.Бигунова Н.А. Структурные, семантические и функциональные особенности речевого акта одобрения / Н.А. Бигунова // Записки з романо-германської філології: Збірник наукових праць факульт. ром.-герм. філол. ОДУ. – Одеса: Фенікс, 2012. – Вип. 28. – С. 3 – 11.
 - 11.Бигунова Н.А. Уровневые характеристики одобренных речевых актов в англоязычном художественном дискурсе / Н.А. Бигунова // Науковий вісник ПДПУ ім.Ушинського. Лінгвістичні науки. – Одеса: Астропринт, №14, 2012. – С. 41 – 49.
 - 12.Бигунова Н.А. Критерий прямой/косвенной формы реализации речевых актов положительной оценки (на матеріалі англоязычного художественного дискурса) / Н.А. Бигунова // Записки з романо-германської філології: Збірник наукових праць факульт. ром.-герм. філол. ОДУ. – Одеса: Фенікс, 2013. – Вип. 1 (30). – С. 11 – 16.
 - 13.Бигунова Н.А. Перлокутивный эффект речевых актов положительной оценки (на матеріалі англоязычного художественного диалогического дискурса) / Н.А. Бигунова // Наукові записки. – Вип. 118. – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград, 2013. – С. 44 – 48.
 - 14.Бигунова Н.А. Речевой акт похвалы как объект лингвистического анализа (на матеріалі сучасного англоязычного художественного дискурса) / Н.А. Бигунова // Сучасні дослідження з іноземної філології: збірник наукових праць. – Вип. 11. – Ужгород, 2013. – С. 39 – 49.
 - 15.Бигунова Н.А. Речевые акты похвалы и комплимента как объекты лингвистического анализа (на матеріалі сучасного англоязычного художественного дискурса) / Н.А. Бигунова // Мова: науково-теоретичний часопис. – Одеса: Астропринт. – №19, 2013. – С. 33 – 37.
 - 16.Бигунова Н.А. Содержательная и структурная дифференциация речевых актов похвалы и комплимента (на матеріалі сучасного англійського мови) / Н.А. Бигунова // Теоретична і дидактична філологія: збірник наукових праць. – Вип. 16. Переяслав-Хмельницький. – 2013. – С. 43 – 53.
 - 17.Бигунова Н.А. Содержательные и функционально-коммуникативные свойства речевого акта одобрения (на матеріалі англоязычного художественного дискурса) / Н.А. Бигунова // Науковий вісник Східноєвропейського національного ун-ту ім. Л. Українки. – № 19. – Луцьк, 2013. – С. 10 – 15.

18. *Бигунова Н.А.* Социальный статус участников положительно-оценочных речевых актов (на материале англоязычного художественного дискурса) / Н.А. Бигунова // Мова: науково-теоретичний часопис з мовознавства. – Одеса: Астропринт, 2013. – №20. – С. 70 – 74.
19. *Бигунова Н.А.* Языковые особенности речевого акта похвалы (на материале современного англоязычного художественного дискурса) / Н.А. Бигунова // Науковий Вісник Херсонського державного університету: Серія «Лінвістика». – Вип. 19. – Херсон, 2013. – С. 130 – 147.
20. *Бигунова Н.А.* Объект оценки в положительно-оценочных речевых актах (на материале современного английского языка) / Н.А. Бигунова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія. – Одеса: МГУ, 2014. – №8. – Том 1. – С. 47 – 50.
21. *Бигунова Н.А.* Реализация стратегии воздействия на эмоциональное состояние собеседника посредством выражения одобрения, похвалы, комплимента и лести / Н.А. Бигунова // Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Філологічні науки. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2014. – № 2. – С. 301 – 310.
22. *Бигунова Н.А.* Интонационная дифференциация речевых актов положительной оценки (на материале англоязычного кинодискурса) / Н.А. Бигунова // Мова: науково-теоретичний часопис з мовознавства. – № 23. – Одеса: Астропринт, 2015. – С. 20 – 26.
23. *Бигунова Н.А.* Конверсационный анализ речевого акта одобрения / Н.А. Бигунова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – № 1155. – Вип. 80. – Харків: ХНУ, 2015. – С. 69 – 75.
24. *Бигунова Н.А.* Одобрение, похвала, комплимент и лесть в теории речевых актов / Н.А. Бигунова // Записки з романо-германської філології: Збірник наукових праць факульт. ром.-герм. філол. ОДУ. – Одеса: Фенікс. – Вип. 2 (35), 2015. – С. 31 – 40.
25. *Бигунова Н.О.* Реалізація контакто-встановлюючої стратегії шляхом вираження схвалення, похвали і компліменту (на матеріалі сучасного англomовного художнього дискурсу) / Н.О. Бігунова // Вісник Черкаського університету. Серія «Філологічні науки». – №5 (338). – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2015. – С 108 – 113.
26. *Бигунова Н.А.* Объект оценки в речевых актах одобрения, похвалы, комплимента и лести / Н.А. Бигунова // Записки з романо-германської філології: Збірник наукових праць факульт. ром.-герм. філол. ОДУ. – Вип. 1 (36). – Одеса: Фенікс, 2016. – С. 3 – 10.

27. *Бигунова Н.А.* Паравербальные средства выражения положительной оценки в англоязычном кинодискурсе / Н.А. Бигунова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного ун-ту ім. М. Коцюбинського. Серія Філологія (мовознавство): збірник наукових праць. – Вінниця: ТОВ «фірма «Планер», 2016. – С. 174 – 181.
28. *Бигунова Н.О.* Перцептивне дослідження інтонаційних характеристик позитивно-оцінних фраз (на матеріалі англomовного кінематографічного дискурсу) / Н.О. Бигунова // Одеський лінгвістичний вісник. – Вип. 10. – Том 1. – Одеса: Гельветика, 2017. – С. 19 – 22.
29. *Бигунова Н.А.* Иллокутивные функции речевых актов положительной оценки (на материале англоязычного художественного дискурса) / Н.А. Бигунова // Вестник Балтийского федерального университета им. И.И. Канта. Вып. 2 «Филологические науки». – Калининград: изд-во Балтийского фед. ун-та им. И.И. Канта, 2013. – С. 7 – 13.
30. *Бигунова Н.А.* Конверсационный анализ речевого акта похвалы (на материале современного англоязычного художественного дискурса) / Н.А. Бигунова // European Applied Sciences. – # 5-2. – Germany, Stuttgart: Ort Publishing, 2013. – P. 65 – 67.
31. *Бигунова Н.А.* Конверсационный анализ речевых актов положительной оценки (на материале англоязычного художественного дискурса) / Н.А. Бигунова // В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии: сб. ст. по матер. XXII междунар. науч.-практ. конф. – Новосибирск: СибАК, 15 апреля 2013. – С. 18 – 30.
32. *Бигунова Н.А.* Интеграция положительно-оценочных речевых актов в структуру диалогического дискурса (на материале современного английского языка) / Н.А. Бигунова // Вестник Рязанского государственного ун-та им. С.А. Есенина. – №4/41. – Рязань, 2013. – С. 82 – 91.
33. *Бигунова Н.А.* Об искренности положительно-оценочных высказываний (на материале современного англоязычного художественного дискурса) / Н.А. Бигунова // Вестник Мозырского государственного университета им. И.П. Шамякина. – Белорусь, Мозырь: изд-во МДПУ им. И.П. Шамякина. – №2 (39). – 2013. – С. 76 – 80.
34. *Бигунова Н.А.* Перлокутивный эффект речевых актов комплимента и лести (на материале англоязычного художественного дискурса) / Н.А. Бигунова // Universum: Филология и искусствоведение электронный научный журнал. – 2013, №1 (1). Учредитель и издатель: ООО «МЦНО»
7universum.com/ru/philology/archive/item/45

35. *Бигунова Н.А.* Прагматические особенности речевых актов комплимента и лести / Н.А. Бигунова // Язык. Текст. Дискурс: Научный альманах. – Выпуск 11. – Ставрополь: Изд-во СКФУ. – 2013. – С.353 – 360.
36. *Бигунова Н.А.* Функционально-коммуникативные свойства речевых актов положительной оценки (на материале англоязычного художественного дискурса) / Н.А. Бигунова // Ученые записки Орловского государственного университета. Серия: Гуманитарные и социальные науки. Издательство: Орловский государственный университет (Орел) ISSN: 1998-2720. – 2013. – №4. – С. 268 – 273.
37. *Бигунова Н.А.* Комбинаторность речевых актов положительной оценки с другими речевыми актами (на материале англоязычного художественного диалогического дискурса) / Н.А. Бигунова // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского Издательство: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского. – 2014. - №1-1 (1). – С. 454 – 461.
38. *Бигунова Н.А.* Иллокутивные функции речевого акта похвалы / Н.А. Бигунова // Функциональная лингвистика. Язык и мир: сб. Науч. Работ: Крымский республиканский институт последипл. пед. образ. – № 2. Том №1. – Симферополь, 2011. – С. 48 – 51.
39. *Бигунова Н.А.* Критерий тождества / несовпадения адресата и объекта оценки в речевых актах положительной оценки / Н.А. Бигунова // Мова. Свідомість. Концепт: Збірник наукових праць. – Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2013. – Вип. 3. – С. 28 – 36.
40. *Бигунова Н.А.* Критерий искренности применительно к речевым актам положительной оценки / Н.А. Бигунова // Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу. – Вип. №1. – Вінниця: Вінницький гуман.-педаг. коледж, лютий 2013. – С. 47 – 50.
41. *Бигунова Н.А.* Языковые особенности речевых актов одобрения и похвалы в англоязычном художественном дискурсе / Н.А. Бигунова // Славута: Збірник наукових праць. – Вип. 7. – Серія: Філологія, Дніпропетровськ, 2013. – С. 4 – 12.
42. *Бигунова Н.А.* Особенности преобразования оценочного суждения в коммуникативный или речевой акт / Н.А. Бигунова // Молодий вчений: научный журнал. – Херсон: Видавничий дом «Гельветика», август 2014. – №8 (11). – С. 147 – 150.
43. *Бігунова Н.О.* Схвалення, похвала, комплімент та лестощі як тактики реалізації стратегії пом'якшення висловлювання / Н.О. Бігунова // Мандрівець. – 2015. – № 1. – С. 86 – 89.

44. *Бигунова Н.А.* Соотношение оценочного суждения и оценочного высказывания в художественной коммуникации / Н.А. Бигунова // Міжнародний журнал «Smart and Young». – Київ, 2016. – №8. – 79 – 83.
45. *Бигунова Н.А.* Одобрение, похвала, комплимент и лесть как тактики реализации коммуникативных стратегий / Н.А. Бигунова // Молодий вчений. – Вип. №8 (35). – Херсон: Гельветика, 2016. – С. 265 – 268.
46. *Бигунова Н.А.* Структурные, семантические и функциональные особенности речевого акта похвалы (на материале современного английского языка) / Н.А. Бигунова // Актуальні проблеми менталінгвістики: Матеріали VII міжнародної наукової конф. 28-29 квітня 2011. Черкаси. – С. 172 – 174.
47. *Бигунова Н.А.* Коммуникативные стратегии одобрительных речевых актов похвалы и комплимента / Н.А. Бигунова // Філологія XXI століття: теорія, практика, перспективи: Матеріали міжнародної науково-практ. конф. – Одеса, квітень 2012. – С. 18 – 20.
48. *Бигунова Н.А.* Об адресате речевых актов положительной оценки / Н.А. Бигунова // Междунар. научно-практ. интернет-конференция «Современная филология: теория и практика». – Одесса: изд-во МГУ, 18 ноября 2012.
49. *Бигунова Н.А.* Перлокутивный эффект речевого акта похвалы (на материале современного английского языка) / Н.А. Бигунова // Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції “Сучасна філологія та методика викладання іноземних мов у міжнародному просторі мови та культури”, Черкаси, 14 березня 2012. – С. 12 – 15.
50. *Бигунова Н.А.* Речевой акт комплимента как объект лингвистического анализа / Н.А. Бигунова // Матеріали XI міжнародної наукової конференції «Семантика мови і тексту». – Івано-Франківськ, вересень 2012 р. – С. 40 – 42.
51. *Бигунова Н.А.* Речевые акты положительной оценки с точки зрения критерия искренности / Н.А. Бигунова // Сборник научных трудов SWorld: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании. Вып. 4. – Том 40. – Одесса: Купrienko, 18 – 27 декабря 2012. – С. 81 – 88.
52. *Бигунова Н.А.* Критерий аргументативного / неаргументативного характера речевых актов положительной оценки / Н.А. Бигунова // Збірник наукових праць з VII міжнародної науково-практичної конференції з питань

- методики викладання іноземної мови (пам'яті проф. В.Л. Скалкіна). – 19 – 20 квітня 2013 р. – С. 152 – 156.
53. *Бигунова Н.А.* Речевые акты положительной оценки в современном английском языке / Н.А. Бигунова // Наука, образование, бизнес: Сборник научных трудов по материалам Международной научно-практической конференции «Проблемы, перспективы, интеграция». – Часть 1. – Москва: АР-Консалт, 28 февраля 2013. – С. 63 – 64.
54. *Бигунова Н.А.* Место высказываний комплимента в диалогическом общении (на материале англоязычного художественного дискурса) / Н.А. Бигунова // II Міжнародна наукова Інтернет-конференція «Філологія XXI століття: теорія, практика, перспективи». – Одеса, кв. 2013. <http://rgdept.onua.edu.ua/index.php/internet-konferentsiji/9-filologiya-xxi-stolittya-teoriya-praktika-perspektivi/problemi-suchasnikh>
55. *Бигунова Н.А.* Об изображенной оценочности (на материале англоязычного художественного дискурса) / Н.А. Бигунова // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної мови та літератури». – Одеса, 10 – 11 жовтня 2014. – С. 62 – 65.
56. *Бигунова Н.А.* Реализация стратегии манипулирования посредством речевого акта лести (на материале современного англоязычного художественного дискурса) / Н.А. Бигунова // Сборник докладов Междун. Конф. «Методология современной науки». – Харьков: Знание, январь 2015. – С. 59 – 62.
57. *Бигунова Н.А.* Способы интенсификации положительной оценки в РА одобрения, похвалы, комплимента и лести (на материале англоязычных художественных произведений): Рівень ефективності та необхідність впливу філологічних наук на розвиток мови та літератури / Н.А. Бигунова // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Львів: Логос, 2016. – С. 71 – 74.
58. *Бигунова Н.А.* Статусные отношения участников речевого акта комплимента (на материале англоязычного художественного дискурса) / Н.А. Бигунова // Сборник публикаций научного журнала «Архивариус» по материалам XI междунар. научно-практич. конф. «Наука в современном мире». – Киев: Архивариус, 2016. – С. 61 – 65.
59. *Бігунова Н.О.* Паравербальні засоби вираження компліменту в англomовному літературному дискурсі / Н.О. Бігунова // Матеріали Всеукраїнської науково-практ. конф. «Сучасні дослідження філологічних наук: проблеми та рішення». – Запоріжжя, 25–26 серпня 2017. – С. 15 – 19.

АНОТАЦІЯ

Бігунова Наталя Олександрівна. Позитивна оцінка: від когнітивного судження до комунікативного висловлювання. – Монографія.

Дисертація у вигляді опублікованої монографії на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Одеса, 2018.

У дисертації міститься опис когнітивно-прагматичної природи та закономірностей комунікативних виявів позитивної оцінки. Аналізуються прагматичні особливості породження та перетворення оцінного судження в оцінне висловлювання. Започатковано новий лінгвістичний напрям когнітивно-комунікативної аксіології зображеного дискурсу. Запропоновано власну таксономію позитивно-оцінних мовленнєвих актів схвалення, похвали, компліменту та лестощів, що функціонують в англomовному літературному дискурсі та в кінодискурсі, досліджено іллокутивні цілі й перлокутивний ефект мовленнєвих актів позитивної оцінки. Висловлювання позитивної оцінки розглянуто також із позицій конверсаційного аналізу як комунікативні тактики реалізації певних комунікативних стратегій, а також як комунікативні ходи ініціувальної, реагувальної та іншої спрямованості. Виявлено варіанти комбінування мовленнєвих актів схвалення, похвали, компліменту і лестощів у межах одного реплікового кроку з іншими актами. Висвітлено специфіку паравербальної (невербальної та просодичної) реалізації позитивної оцінки в англomовному кінодискурсі.

Ключові слова: оцінка, мовленнєвий акт, схвалення, похвала, комплімент, лестощі, комунікативна стратегія, комунікативна тактика, комунікативний хід, комунікативний крок.

АННОТАЦИЯ

Бигунова Наталья Александровна. Положительная оценка: от когнитивного суждения к коммуникативному высказыванию. – Монография.

Диссертация в виде опубликованной монографии на соискание ученой степени доктора филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова, Одесса, 2018.

В диссертации описана когнитивно-прагматическая природа, а также закономерности коммуникативного проявления положительной оценки. Анализ когнитивных процессов в изображенном мышлении персонажа художественного произведения позволил установить варианты преобразования, редуцирования, интенсификации оценки при ее реализации в коммуникативной ситуации.

Представляется, что оценивание как когнитивный процесс в сознании человека происходит постоянно, а формулирование оценки и ее внешнее

выражение имеет место значительно реже. Желание / нежелание субъекта вывести оценку во внешнее общение определяется рядом прагматических факторов.

В исследовании установлено, что оценка, сформулированная в сознании, далеко не всегда совпадает по интенсивности и даже по знаку (плюс / минус) с оценкой, сформулированной вербально или невербально. Обоснована целесообразность выделения оппозиции «оценочность» – «безоценочность» и отвергается возможность существования нейтральной оценки: если объект попал в сферу интересов индивида, то непременно формулируется оценка: положительная, отрицательная, смешанная.

Не всякая оценка, сформированная в сознании человека, преобразуется в адекватное высказывание. Например, правила этикета не всегда позволяют коммуниканту выразить свою негативную оценку: он может промолчать либо выразить ее в преуменьшенном виде, а подчас высказать противоположное положительно-оценочное суждение. Положительная оценка не получит вербального или паравербального воплощения, если субъект оценки испытывает зависть или злость, либо следует каким-либо прагматическим установкам.

Установлено, что хронологически первичной может быть не оценка, сформированная в сознании, а осознаваемая потребность оценочного высказывания.

В монографии обоснована научная релевантность нового лингвистического направления – когнитивно-коммуникативной аксиологии изображенного дискурса, целью которого является изучение когнитивных процессов, происходящих в сознании участников общения при порождении и восприятии оценки, на основании изучения внутренней речи коммуникантов и их невербального поведения, описанных автором художественного произведения.

Составлена таксономия положительно-оценочных речевых актов, функционирующих в литературном дискурсе и в кинодискурсе. Классифицированы общие и дифференцированные иллокутивные цели речевых актов положительной оценки, их объекты и предметы, рассмотрен перлокутивный эффект данных актов и условия их успешности.

В диссертации обоснована невозможность классифицировать то или иное высказывание положительной оценки только на основании критерия объекта оценки (предмет / человек, собеседник / третье лицо) или критерия предмета оценки. Следует также принимать во внимание взаимоотношения объекта оценки и адресата оценки (принадлежность, авторство, родство), искренность/неискренность адресанта оценки, а также его иллокутивные цели, фоновые знания и оценочные стереотипы. Все эти сведения читатель литературного художественного произведения получает из авторского комментария и изображенной внутренней речи персонажей.

Искренность оценочных высказываний не является дихотомичной величиной по принципу: да/нет, а должна быть представлена как оппозитивно

структурированный континуум, в пределах которого располагаются высказывания от полностью искренних до полностью неискренних, лживых. Высказывания, которые помещаются в неконечных точках шкалы, являются неопределенными, читатель, зритель могут приписывать им искренность или неискренность на основании интерпретации экстралингвального контекста.

Проведение конверсационного анализа позволило систематизировать функционирование оценочных высказываний в литературной персонажной речи как тактик реализации коммуникативной стратегии и как коммуникативных ходов иницирующей, реагирующей и другой направленности.

Как показывает проведенный конверсационный анализ фактического материала, глобальными стратегиями, объединяющими речевое поведение адресантов всех высказываний положительной оценки, являются стратегии выражения положительной оценки и эмоциональной разрядки / воздействия на эмоциональное состояние собеседника. В той или иной степени адресанты положительно-оценочных высказываний руководствуются стратегиями позитивной и негативной вежливости, а также стратегией манипулирования.

РА одобрения, похвалы, комплимента и лести в пределах одного репликового шага зачастую комбинируются с другими актами (РА приветствия, благодарности, просьбы, возражения, совета, поощрения, удивления, упрека, порицания, извинения, сожаления, самоуничижения, поздравления), а также комбинируются друг с другом. Аранжировка речевых актов в пределах одного коммуникативного шага определяется стратегической установкой говорящего, которой он волен следовать полностью, частично или воспринимать предлагаемый собеседником план, прибегая к различным коммуникативно-прагматическим структурам.

Подсчет частотности употребления оценочной лексики позволил выявить ряд тенденций в языковой реализации положительной оценки адресантами одобрения, похвалы, комплимента и лести. Установлены оценочные и аффективные прилагательные, существительные, глаголы, свойственные всем положительно-оценочным РА, части из них, а также свойственные только одному из исследуемых РА. Дифференцированы предикативные единицы, а также типы предложений, реализующие положительную оценку в англоязычном художественном дискурсе. Установлены лексико-стилистические и синтаксические стилистические средства интенсификации положительной оценки, как общие, так и дифференциальные.

В диссертации впервые с когнитивно-прагматических позиций исследован оценочный потенциал паравербальных (невербальных и интонационных) средств коммуникации.

Паравербальные средства позволяют различать высказывания оценки разной степени искренности и экспрессивности, иронические, формальные и лживые высказывания положительной оценки. Аудиторский и электро-акустический анализ интонационной организации положительно-оценочных

высказываний в англоязычном кинодискурсе позволил заключить, что высказывания одобрения, похвалы, комплимента и лести обнаруживают ряд общих и ряд специфических отличительных характеристик.

Ключевые слова: оценка, речевой акт, одобрение, похвала, комплимент, лесть, коммуникативная стратегия, коммуникативная тактика, коммуникативный ход, коммуникативный шаг.

SUMMARY

Bigunova N.O. Positive Evaluation: from a Cognitive Judgement to a Communicative Utterance. – Monograph.

Thesis as the published monograph for a Doctoral Degree in Philology. Speciality 10.02.04 – Germanic languages. – Odesa I. Mechnikov National University, Odesa, 2017.

The research explores the cognitive pragmatic properties and regularities of Positive Evaluation communicative manifestation. It reports on pragmatic peculiarities of a cognitive judgement production and its transformation into a communicative utterance. The work formulates research methodology of a new linguistic trend – cognitive communicative axiology of reproduced discourse.

The monograph provides a positive evaluative taxonomy of approval, praise, compliment and flattery speech acts, functioning in English Literary Discourse and Film Discourse. The illocutionary aims and the perlocutionary effect of approval, praise, compliment and flattery speech acts have been outlined. Positive evaluative utterances have also been explored by means of Conversation Analysis as tactics realising certain communicative strategies, as well as initiating, responding and follow-up communicative moves. The research also elaborates on the conversational patterns that approval, praise, compliment and flattery speech acts form, combining with each other, as well as with other speech acts within a communicative turn. Lastly, paraverbal (nonverbal and prosodic) realisation of Positive Evaluation in English Film Discourse has been determined.

Key words: evaluation, speech act, approval, praise, compliment, flattery, communicative strategy, communicative tactics, communicative move, communicative turn.